

Deva vára mostani állásában.
Lehnhardt 40 Pest.

N É H A I
MÁTISFALVI GÖTFFY LÁSZLÓ
HAZNÉPÉNEK,
HÓRA' PÓRHADA
MIATT ESETT
R O M L Á S A.
ELÖADTA
MÁTISFALVI GÖTFFY
B O R B Á L A,

N é h a i
Ponori Thewrewk János',
Erdélyi Ágens', Királyi Dézmák' Árendája'
Beszedője', Hunyad Vármegye' Tablabí-
rója', és a' Dévai Bolgárok' Jegyzőjé-
nek Özvegye.

Anyanyelven legelső Segédkönyv Hóra' pórha-
dának Híztóriájára.

P E S T E N,
SZUBULY GYÖRGY, Könyvárosnál,
TT. PP. Piáristák' Coll. alatt.

1823.

813 433

Országos Széchényi Könyvtár

Leltári szám

B 8945

1859.

PONORI THEWREWK
JÓZSEF, ISTVÁN ÉS MIKLÓS
FIAIMNAK.

Kikben zöldelleni látjuk a' jövőd' reményét.

Sípos Pál.

Ki beszélhet vallyon ezekről
(Ambár durva Dolog legyen is, vagy Mirmi-
don; ámbár
Szörnyüségcs Ulyssesznek katonája!) keserves
Hönyzapor nélkül?

Virgil, a' Baróthi Szabó Dávid' fordítása szerint.

KEDVES FIAIM!

Érzekeny leveleteket vettem, mellynek olvasása után öröm és megilletődés szállották meg anyai szívemet. Amaz folyt a' ti énerántam ömledezett fiúi tiszteletetek' és szeretetetekből; emezt eggy, hozzám újra intézett kedvetlen-tárgyú kérelmeket okozta. Hathatosan sürgetvén, hogy néhai édes atyám'; Mátisfalvi Göttfy László' káznépének, Hóra' pórhada miatt esett romlását, mellynek magam nagy részese valék, környülállásosan írjam - le.

Megvallom, kedves Fiaim, hogy e' kívánságokat által az én akkori terhes sebeimet akarjátok megújítani. 'S nem képzelek az egész világon olyan Keményszívűt, ki, midőn ilyen szörnyűségek' előadására, vagy beszéllésére megszólíthatnék, sirásra ne fakadna. Mennyivel kevésbé tartoztathatnám-meg én magamat, azon keserves történet feljegyzésekor, a' könyhullatástól, kit a' Teremtő a' súlyos szenvedések' kiállására elég keménynek alkotott ugyan, de a' kinek, nememhez mérséklett lágy keblet ada?

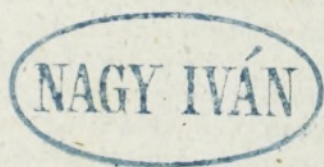
Azonban, minthogy nekem, az ég' csillagainál több nyomorúságot szenvedettnek, ti vagytok minden Gyönyörűségeim, annyira, hogy, ha milliókkal bírnék is, nem ezen kincset; hanem, mint hajdon a' derék Gracchuszok' szerencsés anyja, Cornélia gyermekeivel dicsekedett; kinek-kinek titeket, legdrágább ékességeimet, mutatnálak-elő: megerőltetem magam', és számtalanszor előmbe terjesztettesdekléseiteknek, bár mi gyengén is, ezennel eleget óhajtok tenni.

Déván, Jún. 25 dikán, 1816.

MÁTISFALVI GÖTTFY BORBÁLA.

Lássátok, a' zenebonában millyen iszonyatosan
kegyetlenkedik azon Nemzet, melly magát
a' békesség' ideje alatt ki nem mívelte!

Az Íróné.

Néhai édes atyám, Mátisfalvi Göttfy László, 1784. Erdélyben, Hunyad Vgyében, az Ilyei Járásban Rectif. Bíztoſ, és ugyanezen Helységben fekvő Branyicskai Urodalom' Birtoſainak Jegyzőjök volt; 's ezen hivatalánál fogva, az irt Urodalomban, Ilye mezővároshoz közel, Szirbben * lakék. Kinek lakása' kapújánál, az akkori Rendelések' nyomán, éjjel nappal két falúsi Adózó állott őrt, egyelől azért, hogy az akármelly időben, akárhonnan oda érkezett hivatalos Parancsolatok haladéktalanúl teljesíthessenek; másfeől azért, hogy a' falúban semmiléle Idegen, hír nélkül ne mulathasson, és azon által ne mehessen.

Ezen szoros vígyáztatásra annyival elkerülhetetlenebb szükség vala; mivel azon időben, képek' árulgatásának színe alatt, az Oláhok között sok gyanús Oroszok lappangottak. Kiket azok igen szívesen fogadván, és ápolgatván, velek titkon beszéllgethetni igyekeztek. Melly hibáért, az Oláhokat ha megfeddették Előljárójik, ez azoknak nemcsak nehezen esett, hanem még merészeltek

*) Ezen oláh falúban, a' n. édes atyám' ház népén kívül, egy Magyar sem lakott.

ezeknek így felelni: „*Hijában intetek bennünket, hogy a' Muszkákkal ne társalkodjunk, mert mi' ezt ezentúl is fogjuk tenni; állhatatosan meglevén győződve azért, hogy Isten ellen vétkeznek mind azok, kik minket az Oroszokkal való együtt-lételtől eltiltanak; kikben megbecsülhetetlen jó szív ver, és a' kikkel mi' eggy valóson vagyunk.*” *

Az Oláhoknak illetén magok' viseletekből minden közöttük lakott Magyarok rosszat jövendöltek. Melly be is teljesedett az említett eszt. Nov. és Dec. holnapjaiban! Midőn a' Magyar - vért - azomjübozó Hórának pórhada által, édes Nemzetünknek számtalan idős, értt-korú, fiatal és kisdéd Fijai és Leányai kegyetlenül megkínóztattak, és azok, kiknek a' Gondviselés a' megszabadulásra csudaképen útát nem mutatott, iszonyatos módon kioltattak az életből. 'S minden előtalált Nemes - Vagyonok feldúlattak, és Helységek felégettettek !!!

E' síralmas történet' alkalmatosságával szerencsétlenségre juttatott Magyar Nemzet-ségek között a' n. édes atyám' háznépének romlása a' figyelemre legméltóbb. Melly állításom' valóságát láthatni az itten következő soraimból.

A' n. édes atyámnak, mint Rectif. Biztosnak, az akkori sinórmérték szerint, tiszti

*) Hunyad Vgyében, és ezzel szomszéd Zarándban az Oláhok nagyrészt *óhitűek*.

kötelességéhez tartozott, a' maga Kerületében találtatott Adózóktól az adót felszedetni, és elküldeni az illető Szolgabírónak. Mellynek felhajtása végett, oldala mellett két Apsitost tartott. Kik közül egyik Magyarországi Reform. Magyar, keresztnévére Mihály; másik Tógya Todor nevű Szirbi Oláh vala. Ezeket valamint azelőtt, úgy a' feljegyzett év' Nov. 1-jén saját lovain kiküldötte volt a' keze-alatti falúdba, a' Bírákhoz, ezeknél a' felgyűjtött adónak bevitelét, a' felgyűjtetlennek pedig felszedését sürgetni.

A' most mondtam hó' 4-dikén, Csőtörtökön déltájban a' megnevezett Apsitosok igen nagy sebességgel a' n. édes atyám' lakásának udvarára be, 's innen a' ház tornáczá' elébe vágtattak; midőn a' pitvarajtóban velem együtt álló n. édes anyám, Kovásznai Márkus - Deák Judit őket e'képen szólítá-meg: „Mi oka a' Hegyelmetek' szokatlan, szerfeletti nyargalásoknak, melly miatt a' lovak egészen vízben és tajtékban vannak! 'S miért keltek-ki magok is képeikből?“ Melly kérdésekre azok szívek' mélyéből e'ként sóhajtottak-fel: „Az Isten' szerelméért! oda vagyunk, mindnyájon oda vagyunk!!“ Erre a' n. édes anyám és én magam nagyon megrémülvén, kértük azokat, hogy beszéljenek-elő; „Hol mit láttak, kitől mit hallottak, vagy tapasztaltak.“ Ekkor ugyanazok e'szerint folytaták szavaikat: „Mí ma reggel Bezsánból Bikóba utaztunk, mellybe beérkezvén, egyenesen a' Falusbíró' háza felé lova-

golánk. Menésünk' közben hirtelenül azt vettük - észre, hogy bennünket egy csoport Olahság követ. Mellyet megpillantván, úgy vélekedénk, hogy az azért sereglett - öszve, hogy minket megglátott jőni, és siet vinni adóját a' Falúsbíróhoz; 's ez okért csak léptettünk. Azonban az Oláhok magunkat beérték, körülkerítettek, és tüstént kezdének kérdezősködni tőlünk azeránt, hogy; „mí mikor indultunk-el hazunna, micsoda falúban jártunk, és gyűjtöttünk-e sok pénzt? ha igen: az nálunk van-e?“ Kiknek mí röviden: „Jól tudjátok tí azt, hogy az adópénzt nem mímagunk, hanem a' Falúsbírák szokták a' Rectif. Biztoshoz vinni:“ 's bementünk velek egyetemben a' Falúsbíró' udvarára, hol a' sűrűség miatt, mellybe a' Falúsbíró is kiállott volt, a' lovokról le nem szállhattunk, és lóháton - ülve hallgattuk ki azoknak e' beszédeket: Annak vége, hogy mí több adót fizessünk! Vége a' Magyaroknak is! Van már nekünk egy olyan jó Királyunk, a' szent Hóra, ki maga is Oláh levén, mint mí vagyunk, bennünket adófizetéssel nem fog terhelni; és a' ki nemzetével öszveesküdt, hogy a' Magyarokat mind megölje, 's ezeknek minden vagyonjait a' maga felekezetének adja. A' mí új dicső Királyunk, a' szent Hóra, Zaránd Vgyében a' Magyarok' meggyilkoltatásokat szerencsésen el is kezdte. Hol sok Nemesek megölettek, 's felbrédáltattak minden előkapott Magyar-jószágok. Különösen Gyálú-Márén a'

B. Józsika Antal' pálinkafőzője is feldúlatott és hamúba borítatott. E' lovakat, mellyeken ültek, mí jól ismerjük, és tudjuk, hogy azok a' Rectif. Bíztosei, tudjuk, hogy ez is Magyar: ezért azokat töletek elvesszük, titeket pedig arra intünk, hogy, mint volt Katonák, gyalog, szépszerint takarodjatak-ki a' falunkból, csak hamar, mivel különben porul jártok." Mindezeket megértvén, titkos egymás' szemébe-nézésünkkel egymásnak az elszaladásra jelt adtunk, 's a' lovakat egyszerre sarkantyúba kapván, a' Fellázzadtak közül észrevehetetlenül kivágtatánk. Kik hogy céljokat a' lovak' elvételére nézve megsemmisítve látták, iszonyatos dühösséggel utánunk eredtek, kövekkel, galyakkal hajgáltak, égre-kiáltó szitkokkal illeltek, és fenyegetőztek keményen, ha meg nem állunk, a' lovakat nekik általadni. Minket-űzéseik ezen falú' határáig tartott, honnan rettenetes káromlások között visszatértek. Mí pediglen a' rajtunk történtek' előmondása végett hazasierttünk; 's ímezért vagyunk mind mímagunk ijedt-képűek, mind a' lovak izzadtak és habosok."

Melly borzasztó hírnek hallása n. édes anyámba és belém annyival nagyobb félelmet önte, mivel n. édes atyám hivatalos foglalatosságai miatt, az előtt két nappal Maros-Brettyére, Ribiczey József' Szolgabíróhoz elutazott; és fiatal-szerű testvérbátyám, István Oct. vége felé az említett pálinkafőzőben kifőtt ital' számbavételére küldé-

tett volt. Kire nézve rebegtünk, hogy annak zsákmánylása' 's porrá-égetésekor, ő is kivégeztetett!

A' n. édes anyámnak tünődése alatt, az ötlött eszébe, hogy ha az öccse, Donáth Antal, a' B. Józsika Dániel' Branyicskai Udvari Tisztje előtt ennyi szörnyűségek tudva nem volnának, hozzá elmenjen, a' hallottakat neki elbeszéli; nehogy őtet, a' nemtudás miatt, szerencsétlenség érje. E' végre lóra ült, és Mihály Apsitost is lóra ültetvén, maga mellé vette, és Branyicska felé, mely Szirb' szomszédságában fekszik, elindult.

Énmagam hatodfél esztendő's testvérhúgommal, Máriával otthon maradtam. Hol engemet, vagy amazt valahányszor látták a' kapúnál állott Strázsák, mindannyiszor nagy nevetésre fakadtak, és nagyon, hogy halljuk, mondogatták: „Vége már mindennek. „Továbbá szüntelenül sugdosodtak és kaczagtak Mária nevű Szirbi Oláh Szolgálonkkal, ki nek én javasoltam, hogy a' kaczaj-ütés helyett jobb volna, ha dolgához látna. Mellyre az imígy nyilatkoztatá ki magát: „Én nektek többet nem dolgozom.“ 'S néhány szempillantatok mulva elillant.

Azon nap' vecsernyekora a' n. édes anyám, és nyomban a' n. édes anyám haza érkeztek. Ki annak hallottára, az Apsitosokkal, az előadott történetjekeket elbeszélletvén, maga elmondotta a' Branyicska felé tett útazását e'képen: „Minekutána a' fele-utat meg-

teltem, egy nagy csoport Oláhot találtam-
elő, mely részint fenn-állott, részint a' föl-
dön hevert, részint ült; mindeniknek kezé-
ben vagy hosszú - nyelvű fejsze, vagy vasvil-
la, vagy bot, dorong volt. Ezek között el-
mentem, és tőlek a' köszönet' fogadásán
kívül, semmit nem hallottam. Odább halad-
tomban egymás Sokaságra akadék, mely
az elsővel mindenben megegyezett. Ennek
közepette mikor mentem volna, némely
Oláhok, a' köszönet-fogadás után, imígyen
szólítanak-meg: „Asszony! hová akarsz men-
ni?“ Kiknek válaszolván én; „Branyicská-
ra:“ Ők nekem ilyen intést adának. „Ott
nincsen mit keressz, mert onnan a' Tisz-
tek, Uraságok mind elszöktek. Minekokaért
csak térj vissza; mivel megeshetik, hogy az
előttünk levő Sereg, ha közébe méssz, nem
fog olyan becsülettel bánni veled, mint a'
millyennel az eddig valók hántak.“ Ekkor
szemesebben nézvén Branyicska felé, felet-
tőbb megiszonyodtam, a' temérdek egybe-
gyűlt Oláhok' csapatjaik' látásán! 's azok-
tól elbúcsuzván, visszatértem. Kik bucsúzá-
som' fogadása után ezt kívánák, hogy; „az
Isten engem' és háznépemet minden rossztól
őrizze - meg.“ Mikor az első Csoporthoz
visszajutottam, egynéhányan ezen kérdést
terjeszték előmbe: „Miért nem mentél to-
vább is, hiszen talám nem csak eddig in-
dultál volt?“ Mellyre én: „Branyicskára
szándékoztam vala menni, de, minthogy az
előttetek levő Csoportbeliek azt erősíték,

hogy az, kihez indultam, nincs otthon; visszafordultam “E’ szavaimra viszontaglak űk: „Tudtuk m   mind azt, hová? mind azt, kihez akarsz menni.“ mind azt hogy Az, a’ kihez indultál, úgymint Donáth Antal, szerencséjére j  eleve elszökött. Azonközben neked azt   hajtk  juk, hogy az   g téged’ is, h  zn  pedet és mentse - meg minden gonoszt  l. “ Ezektől is elb  csuzv  n, haza fel  siettem, és, midőn ezen falú’ végénél voltam, egy idevaló Gornyikkal * találkozt  m, kinek ezen kérdésére, hol jártál? elmondt  m, hová vágytam menni, ’s mi okért g  toltattam-meg?   s   gy esdeklettem: „Mond - meg, kérlek, jó Ember, miért gy  lt-öszve ilyen szokatlan módon az a’ teméntelen nép? “ Mellyre az: „Tudja Isten,   n nem tudom: elég, hogy ebből, mint látom, veszedelmes dolgok fogják magokat kiütni. ’S bár adná a’ Mindenható, hogy temagad és házad’ népe a’ k  vetkezh  t   rossznak   ldozatjai ne lennétek; mert férjed, rajtunk éjjel nappal kész levén segíteni, nekünk nagy k  nnyebb  s  g  nkre és hasznunkra volt. “

Csak hamar magam is előadtam, hogy   des Sz  l  im’ jelen-nem-l  tekben, az   r  k-és Szolgáló mimódon hahot  ltak, sugdosztak, ’s miket fedeztek - fel; és hogy ez azolta a’ h  zt  l elt  nt.

Ezek e’szerént megesv  n, a’ n.   des atyám magához h  vat   a’ Fal  sb  r  t, B  z  n Ju-

*) V  rmegyci Politz  j Szolga.

ont és az Eskütteket, kiknek a' nála volt, felhajtott háromszáz Rfr. adópénzt és az ezzel járó Irást általadván, tőlek ezeket kérlette: „Mi okon gyűltek - öszve mindenfelé olly' sokan az Oláhok, és igaz-e, hogy Zaránd Vgyében Magyarokat öldöstek?“ Kinek a' Falúsbíró: „Azt, mi lesz ezután, nem tudom; de azt javallom, hogy a' jövő éjszaka itthon ne háljatok. Jó leszen hálni hozzám, a' falú' végére jönnetek; meglátjuk, holnap reggelig mi fog történni. Itthon hagyjatok mindent bezárva, az Örzők' gondviselések alatt. Én is harmad magammal itten maradok, hogy titeket elkísérjünk, a' többi menjen haza.“ Kik el is menének.

Most a' n. édes anyám mindent zár alá tett, és mind maga, mind a' n. édes atyám, mind pedig én 's a' húgom télköntöseinkbe felöltöztünk. Én magam a' fejemre egy keszkenőt kötvén, flanelruhámrá a' bundámat kiöltve felvettem, és ezt más keszkenővel a' derekamon általóvezém. Ilyen öltözködésem' közben nekem, gyermeki-és-szel-bírónak, eszembe jutott, hogy, noha édes Szüléim nem vacsorások, de én és a' húgom majd ennénk jó szívvel, ha volna mit; ezért egyik asztaliókból fél-kappansültet, egy darab tömlő - túró és két darab czipót vevén-elő, egy asztalkeszkenőbe bebanyalítottam, tarisznyába tettem 's magamhoz vevém. Ez alatt az idő beszürküledett. Mí azonban mindnyájan a' házból kijövének, és n. édes anyám a' külső ajtókat is becsukta.

Igy felkészülve elindulánk; velünk jötenek: a' Falúsbíró, az Esküttek, és Tógya Todor, ki ölében vitte a' húgomat, 's utánam Mihály Apsitos, ki a' tarisznyát kérte tőlem, de én nem adám oda; hanem gyermekégből a' nyakanba vetettem.

Midőn egy kis dombról, a' mészárszék mellett, a' patakba ereszkedtünk, 's ezen általmenvén, a' mellette volt sövény' lépcsős bejáróján a' Jernyila Todor' kertébe behágtunk, és itten egymás kicsiny dombon felfelé mendegéltünk volna; hirtelenül minden felől sűrű jeladó füttyentések hangzottak, de szó egy sem: ezután nagy földdobogtatás, kemény karótörések, és a' kertek' sövényeiknek iszonyú ropogtatásai verdesték a' levegőt. Ekkoron a' n. édes atyám kérdezőleg így kiáltott fel: „Megálljatok, kik vagytok, és mi bajotok van?” De a' felelet helyett, őtet kegyetlenül ütni, verni és rongálni kezdték, kinek keserves jajgatásait, és az élő Isten' szent nevére való reménykedéseit, hogy ne kínozzák, mert semmi rosszat nem követett-el, azonnal hallottam. 'S mingyárt Tógya Todor' tolvajkiáltását, 's a' n. húgom' sikoltásait; és a' n. édes anyám' keserves jajszavait 's szívreható könyörgéseit. * Mellyeket jól meglege-

*) Mihály Apsitosnak egy szavát sem hallottam. Könnyen megeshetett, hogy valamelyik Vérengező eggyyszerre úgy megütötte, hogy tüstént szörnyű halált halt. Mert őtet azután soha senki nem látta.

tett különböztetni és érteni, mivel a' Gyilkosok még egy szót sem szóllottak.

Ezalatt én magam felfutottam a' domb' tetejére; hol látván, hogy három Oláh, kik közül kettő dorongokkal, egy pedig vasvillával vala felfegyverkezve, utánam iramodott; imide, amoda kanyarodva mint tőlem kitelhetett, szaladtam előttek. De csak hamar az egyik beért, és úgy megütötte a' tarkómat, hogy mingyárást feltérdre rogtam; azonban meg nem jajdulék, mert a' legelső fütytyentés' hallásakor, ijedtemben fogaim bekapcsolódták volt. Két három pillantat mulva felemelkedvén, ismét futásnak eredtem, ám az egyik Gyilkoló viszont utólérvén, hátba olly' keményen megsujtott, hogy a' balfelemmel egyszeribe a' földre leestem; olyan szerencsésen, hogy a' gyermeki játékból nyakamba vetett tarisznya a' benne volt száraz eleséggel, csudálatosan a' fejemre felfordult. És így a' Kegyetlenkedők' irgalmatlan ütések jódarabig nem a' fejemet, hanem a' tarniszyát érvén, az az öszveagyalástól még most megmentődött. Mellyet észrevevén az Öldöklők, egymásnak ezt sugdosák, (mert nagyon nem beszéllettek,) hogy a' tarisznýában pénz van, és én elakartam vele szökni: ezért azt az egyik megragadta, hogy tőlem elvegye, de a' mellynek szíja az államban megakadt, és magam felfelé emeltettem. Én is azt egyik ujjommal az állam alól halkalkitaszítván, a' tarisznýát a' benne képzelt

B

kincsel a' Fosztogatóknak általengedém, és megint visszahullottam balfelemmel a' földre. Mellyet azok a' fejemnél frisen kibontottak, és, kétség kívül azért, hogy benne pénzt nem kaptak, egyik olyan csapást tett a' fejemre, hogy ez mingyárt betörött, mellynek helye annak tetején ez óráig látható: és a' bundámnak egyik szárnyát dühösen megmarkolá, hogy attól megfosszon, de a' mellyet, minthogy az jól magamhoz volt szorítva, és én haltként hevertem ottan, rólam könnyen le nem húzhatott. Mellyet a' más kettő látván, társoknak lassan ezt sugák; „Hagyd-el a' pokolba, mert régen meghalt. 'S siess velünk jőni, mivel a' többi már rég' a' Bízatos' lakházában vagyon.“ Erre az tüstént eleresztette a' bundámat, de jobb fülem fellett fejemet betörte, mellynek helye hasonlólag látszik maig is. Ezzel mind a' hárman elnyargaltak.

Kiknek eltávozások után, felállottam, de megintlen visszaestem, fejem' kimondhatatlan szédülése miatt, mellyet csak akkor éreztem, midőn talpon voltam. Újlag próbálám a' felkelést, 's ismét visszaestem! Sok próbáim után, végre lábra állottam 's elindultam onnan; azonba lépdelléseim közben a' nagy elgyengülés miatt ottan ottan térdre rogyám, 's egyszer hirtelenül ezt érzém, hogy a' homlokomon le a' szemeimre, innen az orromra és szájamra valami forró nedvesség kezdett folyni, olyan bő mértékben,

hogy a' miatt nem is láthattam szemeimmel, mellyeket két kezeim' hátaival alig győztem törölgetni, hogy eggy eggy keveset láthassak. Ez a' nedvesség a' fejemen volt mély sebekből csorgott meleg vér vala!

Illy' kínos állapotomban megpillantám a' velem szembejövő szolgálókat, kit, hozzá-
m éröt, mind a' két kezeimmel megragadtam, és gyengén libegve így esedeztem neki: „Mária! az Istenért, rejtse el valahová, mert öszve vagyok agyalva, 's félek, megölnék a' Lázadók.“ Ki ezt felelé: „Nincs hová rejtselek, hanemha ide a' Jernyla Todor' háza mellett bekerítve levő szénakalángyák közé.“ Erre én: „Reszketek hogy majd, mikor enni adnak a' marháknak, reám akadnak, és belém verik a' vasvillát.“ Mellyre a' lyány: „A' Gazdák nincsenek itthon, és a' marhákat még nem tették jászolyra.“ És a' szénakalángyák melletti sövényt ez vezetvén, erre felhágni segíté, de ennek tetejéről beszállani nem: mert megharagudt, hogy őtet tele töltöttem vérrel. Honnan én, erőtlens, leestem a' földre 's nagy-nehezen a' szénakalángyák közé betérdeltem, 's lefeküdtem eggyik mellé. Hol borzasztó félelem és fájdalmak között hallottam szegényv édes Szülém' keserves nyögéseiket! De n. húgomnak semmi sikoltását nem.

Engemet, lefektem után, ájulás nyomott el jóideig; szinte pitymallott, mikor magamhoz jöttem. Reszkettem, mint a' nyárlevél, a' hideg miatt, 's fejemen, a' vé-

remben megázott keszkenő megfagyott volt. Ekkor a' n. édes Anyám' jajgatásait nem hallottam, de igen a' n. édes Atyáméit az oláh Pap' háza felé.

Immost valemelly újabb borzadás futott-szerte ereimben, 's jónak gondolám, onnan csak hamar elmenni; és a' szénáskertből az úczára nagy bajjal kihágván, a' B. Józsika Dániel' malma felé elindulék. Mikor a' malomkerekekre folyó víz' hídján ballagtam volna, hátulról rettentő dobogást hallottam, hová hirtelenül visszatekintvén, láték az erdőhátság felől jövő úton ugyanazon malom* felé nagy sereg Oláhot nyargalni. Én is ezért minden erőmből a' malomházhoz siettem, mellynek, midőn a' kapujához érek, az ezzel általellenben volt malom' tornáczában véghetetlen zajgó Oláhot láttam állani. Kik szerencsémre! meg nem pillantottak. A' kapútól a' malomház' ajtójához iparkodtam, melly be levén zárva, annak megnyitása erránt nem mertem szóllani, nehogy az Oláhok ottan-létemet megtudják. Hanem egy közel és üresen állott lúdolba bebújtam. Kéves idő vártatva a' Molnárné két leányai-val a' házból kijött, és engemet a' lúdólkőről mindenfelé keresgéltek, mellybe he is néztek, de nem láttak-meg, mert én annak ajtója mellé jól bevontam volt magamat. Azonközben hallván, hogy a' Molnárné leányainak ezt sugá, „annak, ki az ajtóra ment volt, itten kell lenni;“ a' gerendákon által szertetekin-

*) Az erdőhátság felől jövő út a' malom' háta megett ment el.

tettem kikémlelni, ha a' Molnárné' háznépén kívül nincsen-e még más is ottan? és látván, hogy nincsen, lassú hangon megszólítottam a' Monárnét. Ki engemet ezen okból, hogy kinn hideg van, a' házába behívott, 's biztatott, hogy semmitől se tartsak, mert nála senki idegen nem tartozkodik. És benn a' szobájában ezeket mondá nekem: „Tudtam, mihelyt az ajtónál a' járást hallám, és szót nem hallék, hogy ottan közületek valamellyik van, 's ezért mentem-ki, reá akadni.

Nov. 5-dikére, péntekre virradólag a' Molnárné engem' a' kamarájába csukott-be, melly rakófából és tapasztatlanúl levén összealkotva, keservesen nézeltettem, miként hordották az Oláhok reg olta estig az említett országúton Ilye felől részint szekereken, részint lovakon, részint hátokon a' feldúlt portékákat!

Ugyanezen nap' reggel kilencz óra tájban a' malombáz' udvarán nagy zsinat kezdődött. Hová a' boronák között kitekintvén, a' helybeli Falusbíró két Esküttekkel a' ház előtt állani láttam, és hallottam, hogy amaz hangosan e' szókat adá-ki: „Jer-elő Molnár, 's hallgasd meg az Oláh Nemzet' új Királyának, a' Szent Hórának paranc olatját.“ Mellyre az Örlő előállott. A' Falusbíró pedig így folytatá kiabálását: „A' mi új Királyunknak, a' Szent Hórának az a' parancsa, hogy; valemelly Oláh, Magyar rejtett-el, vagy ezután elfog dugni, és ezt étellel, ittallal napról napra táp-

lálja, mihelyt a' dolog kitudódik, legottan a' háza' elébe felütendő nyársba fog húzatni: a' háznépe pedig az ilyen bűnös Oláhnak, az elrejtett Magyarral együtt betéttik a' házba, mellynek ajtója és ablakai kívülről beczövekeltetnek, és reájok köttetnek, 's a' házfedélre még eggyyszer annyi szalma tetetendik mennyi rajta találtatott. És az meg fog gyujtatni, hogy a' Magyar, a' mí halálos ellenségünk elvesszen, az Oláh háznépkel egyetemben, melly hívebb volt ahhoz, mint tisztelt új Királyunkhoz, a' Szent Hórához. “ Ezeket a' Molnár mély megilletődéssel kihallgatván, a' Falusbíró előtt letérdelt, és minekutána a' föld felé hajtott fejjel léve, magára keresztet vetett volna, az ég: felé emelte kezeit 's ezen igekre fakadt ki Éljen a' mí új Királyunk, a' Szent Hóra! én esküszöm minden Szentekre, hogy háznépemmel eggyütt minden rendeléseit teljesíteni fogom. “ Ezután mindnyájan bementek a' házba, hol tüstént a' mí megkínóztatásunk' és feldúlatásunkról kezdettek beszéllgetni, és azt forgatni, hogy csupán az édes atyámat tudják, egyberontva az Oláh Papnál fekünni, a' többiről pedig semmit sem tudnak. 'S épen ezért kellett ugyanazon nap' reggel korán a' falúsiakat a' harangok' félreverésével felkölteni, hogy a' patak mellett volt fűzbokrok' sűrűjében le egészen Maros-Brettyéig, annak mind a' két partján minket keressenek meg azért, hogy, ha a' meleg vér eggy darabig elvitt és meghaltunk,

vagy egy gödörbe temessenek - el , nehogy sertéseik reánk akadjanak és megegyenek , és majd azokat ők egyék-meg. Ezzel eloszlottak.

A' Molnárné pontban nálam terme , 's ezeket mondá: „Teljeséggel nem tudom, mitévő legyek veled , mert vagy egyszer , vagy máskor észre találják venni , hogy nálam vagy , és osztán mind kettőnknek halál a' fejünkben.“ Erre én: Talán bizony a' Gyilkosoknak kiakarsz adni! nem jut-e eszedbe , melly házink voltál? — — — Mellyre a' megilletődött Asszony: „Én ki nem adlak , sem ház-népem ; sőt ha beesteledik , házamtól , és így a' veszedelemtől távolabbi , bátorságosabb helyre rejtelek - el : addig pedig elmenyek , az édes atyádat meglátogatni.“ Mellynek teljesítésére őtet én is igen szépen megkértem , 's egyszer'smind arra is , hogy az édes atyámnak , hollétemet magyarul *) mondja - meg , és hogy én , egybeagyalt 's teljes vérrel , édes atyai kezeit ezerszer csókolom , 's az édes anyámról és hugomról nem tudom , hol legyenek ? “ A' Molnárné elment.

A' ki visszajöttével nekem e' keserves hírt hozá: „Az édes atyád a' Pap' háza közepén egy a' maga köppenyegeivel betértett csomó szalmán sinlődik , feje alatt a'

* A' Molnárné Zaránd Vgyében , Lunkojon , a' G. Gyulay Udvarban mint Jobbágyleány , konyhaszolgálo volt , és ezért tudott magyarul beszélni.

mentéje van, és bundájával * takartatik. A' teste igen nagyon egyberongáltatott, az álla letöretett, a' szemei akkorák, mint egy egy tyúktojás, és kidüllyedve állanak, az erek benne tele töltek vérrel, 's e' miatt látása megrövidült. Továbbá szüntelenül szomjúhozik, én magam míg ott voltam, sokszor adtam neki innia egy új víztartó faedényből, 's kérdeztem, miért iszik olyan sokat? „Ki felelé hogy rendkívül való forrósága van, és úgy ég belől, mintha behevített kemenczében volna.“ Azt is tudakozám tőle, mimódon jutott a' Paphoz? „Igen nagy bajjal, monda, mert alig tudott négykézláb oda felmászni, (minthogy a' jobb lábszár' csontjába egyik Gyilkos a' fejszéjével halálos sebet ejtett volt) és, midőn felért, a' Pap nem akarta a' házába beeresztetni, és csak hosszas könyörgéssel nyerhettem meg bebocsátását, ezen feltétel alatt, hogy onnan kevés idő múlva eltakarodjék.“ Végre kijelentettem neki, hogy te nálam vagy, és azt mit általam izentél, és hogy anyád 's húgod hol legyenek, sem én, sem te nem tudjuk. Mellyet megértvén, véres könnycseppeket hullatott szemeiből, 's engemet erre kért, hogy reád jó gondot viseljek, puhatolozzam édes anyád' és húgod' hellétekről, 's holnap reggel menjek ismét hozzája.“

* A' Gyilkosok portékáink' feldúlására igen sietvén nem érkeztek, a' n. édes atyámról a' köntöst levonni.

Míg, ezek e'ként folyának, különböző helységekől érkezett Oláhok jöttek édes atyádoz ezen szín alatt, mintha a' hátramaradt adópénz' mennyiségét akarták volna megtudni; kiknek az minden kérdéseikre pontosan megfelelt. "A' Molnárné alig mondá el ezeket, 's elhagyá a' kamarát.

Kihez épen ekkor érkezett tíz Oláhok nagy zajgás között ezekről okoskodtak. „Miként boríthassák hamúba Dévát; mert szólítak ők, ha az eggyyszer birtokunkban leszen, egész Erdély' meghódúltatása kevésbe fog kerülni. " Különösen eggyik így kezdett eszeskedni; „Dévát éhséggel könnyen megvehetjük, tudnillik a' városnak tüzet adunk, és a' sáncozat elfoglaljuk, 's fenn a' várban * levő

*) Ezen vár adott menedékhelyet a' Hunyad és Zaránd Vgyei szaladó Nemesség' nagy részének, és védelmezte, hogy az a' fellázadt Oláhok által mind ki nem oltatott!

Ez az Erdélyi Hisztoriában olyan nevezetessé lett régi vár a' Marienburg Lukács József „Geographie des Großfürstenthums Siebenbürgen“ nevű Munkája' második Kötetének czímlapján áll metszésben úgy, mint 1699. kinézett. Mellyet, mostani állásában, elevenen lerajzolt Mélt. Borbátvizi Báya István, Cs. Kir. Lovas Kapitán és Hunyad Vármegyei Táblabíró Úr, kiben ragyognak azon szép tulajdonságok, mellyekkel bírnia kell annak, ki Tagja az irt Vármegyének, melly polgári és katonai tekintetben annyi nagy Embert, és remek Írókat adott a' Nemzetnek! — Óhajtom, hogy ezen fennt dicsért rajzolmány mennél előbb derekason lemetszettesék a' két Haza' hasznára.

Magyarok a' táplálát' nem-léte miatt éhhez fognak elveszni." Mellyre egymás ezen ellenvetést gördíté —elő: „Igen, de hátha midőn a' város' felgyújtása' és sánczok' elfoglalásában foglalatoskodnánk, a' Várbeliek minket ágyújikkal öszvelődöznek? " Erre egy hermadik felrikoltott: „Attól nem félek, mert a' várban nincsenek lövészerek," „Jobb volt volna bizony, szólla magába szállva egy negyedik, nekünk ehhez nem fogunk: mert tegyük-fel, hogy Dévát beveszük, mit csinálunk a' többi Városokkal, mellyek annál nagyobbak? " Ekkor egy Ötödik; „Hajtsuk csak birtokunk alá Dévát, a' többi Városoknak falaikat botjainkkal mind lerontjuk. " Tüstént egy hatodik: „Halljátok! tí csak beszélletek, és e' dolognak következését meg nem tudjátok fontolni. " „'S mi lehetne eunek egyéb következése, mint az, hogy mí minden Magyarokat megölünk, és ezeknek vagyonjaikat elfoglaljuk? " monda büszke hangon az előbbeni. „Pajtás! azt mí el nem érjük; mert én forgottam mind ezen mí Országunkban mindenütt, mind pedig Magyarországon, hol mennyi a' fűszál és falevél, annyi Magyar vagyon, és minde-nik olyan erős, hogy, ha közülek tizen jönnek falunkba, lóháton kivont karddal, minket mindnyájunkat, mint a' káposztatorzsát, öszvedarabolnak. 'S azt meg se kell gondolni, hogy a' Magyarok, mihelyt meghallják mózdulásainkat, ellennünk fel ne keljenek. Lázzadásunknak pedig híre négy, öt

napok alatt mindenüvé elrepül, 's akkor osztán azon veszedelmet, melyet mí a' Magyar Nemzet ellen készíténk, ez a' torkunkra forrasztandja. Jóbb volt volna valóban, nekünk tudatlanoknak és gyengéknek ezen tanult és kemény Nemzet ellen fel nem támadnunk. " Ezen mondásra a' többiek kimondhatatlanul zajogni indultak. Egy rész az elkezdett plánum' tökéletességre vihetése utáni boldogságának előérzésével kérkedett; más rész átkozá a' támadásnak, mindenek felett a' gyilkolásnak még csak Meggondolóját is. Így meghasonlva szerteoszlottak. 'S az idő is alkonyodásnak eredt.

A' Molnárné nagy sebbel lobbál hozám bejővén, monda: Én téged' innen elviszlek B. Józika Dánielnek, a' malmon felül levő bekerített szénakalongyáji közé. " Kinek én: „Hát ha azokat, mint Uraságéit, a' Dúlók elfogják onnan hordani? akkoron belém vasvillát vernek! " Vígýázni fogok én reád, bízata a' Molnárné, és mikor észreveendem, hogy a' szénát onnan el akarják vinni, jóelőre egyebüvé foglak elrejtetni. " Erre magam: „Jól van, de ha olyankor jövedenek a' szénáért, mikor te nem léssz jelen, vagy meg nem tudod az ők mozdulatokat? " " No csak jer, szólla ő haragos hangon, mert én tégedet a' házamnál tovább nem tarthatlak. " És reám egy oláh inget, 's erre a' bundámat feladá 's a' többi köntöseimet magánál marasztotta. Ezalatt a' Szolgálonk oda jött, kit kértem, hogy engemet kísérjen - el, de a' ki

vonogatózott, mondván, hogy nem merészel: azonban a' Molnárné' kéro és biztató szavaira felfogadá, hogy velem, félénkkal és öszveagyalttal eljövend. Ekkor tüstént elvezettek a' Molnárné és Szolgálólyány a' szénakalongyák közé. Hol újra esedeztem annak, hogy a' széna' elhordása' idejére szoros ügyelettel legyen; vagy inkább ott ne hagyjon; mert, ha az ő vígyázatlansága miatt valami újabb nyomorúság érend, tudja-meg, hogy Isten megveri. " Mellyre az megilletődve; „ Ne félj, szerencsétlen leánya, ne félj, mert bizonynal ígérem és fogadom, hogy a' széna' elhordása előtt elviszlek innen; csak mostan a' házamnál tovább nem tarthattalak, mivel a' Vérengezők: azzal fenyegettek-meg, hogy minekutána anyádra, reád és húgodra sehol sem akadhattak, nálam keresnek-meg beuneteket, szentül hívén, hogy tí az én hajlékomban bujkáltok. — Legyetek itt mind ketten csendesen és sehová se mozduljatok innen; én nem soká megint ide jövök. " S azonnal ott hagyott.

Félóra mulva az eső permetezni kezdett, mellynek álomra ingerlő lassú zúgását, a' szénakalongyákkal általellenben volt Oláh Pap' házánál hirtelenül támadt zajgás és lárma megzavará; 's szívem újabb féltelmektől marczongoltatott. A' mellettem elszenderedett, Szolgálólyányt felserkentettem, kinek mondám, melly keményen zajognak a' Lázzadók az Oláh Pap' házánál, és talán

a' szénáért akarnak jöni. „De bizony tára az édes atyádat akarják megölni, monda so-hajta az, mert ma délben azt hallottam, hogy ötet, mihelyt beesteledik, a' házból az udvarra kihuzzák, és itten vagy agyon-verik, vagy meglövik.“ E' szavait még el sem végzé a' lány, 's tüstént hallottam a' terhes ütések és reszkető hangon való keserves jajgatást, mellynek tovább tovább gyengülése után egy lövés esett, és minden nyögés megszűnt!

Épen elégtelen vagyok leírni ekkori állapotomat! A' szolgálólyány ottan ottan megrázott, ilyen szókra fakadva: „Az Istenért! jöjj eszedre, mert miattad én is rosszul járok.“ Azonközben újabb lárma, ostorok' csattogtatása és szekerek' hajtása hasogató a' levegőt. Midőn én a' lyányt megragadván, neki ezt rebegém: „Most bizonyosan a' szénáért jönek!“ mellyre az: „Meglehet, mert nagyon közelítenek.“ 's íme a' Molnárné véletlenül megfogta jobbomot, szólván; „jer frisen, mert itten vannak a' szekerek, a' szénát elhordani.“ De én magam' erején nem mehettem! Ezért engemet a' Molnárné és Szolgáló húztak - ki a' szénakalongyák közül 's emeltek - fel a' sövényre, melly mellet kivűl felől állván amannak fíja, a' hátára vett és vitt egy oldalon felfelé ennek tetejéig, itten letett, ezt adván okul, hogy nem bír tovább emelni. Innen, megragadván a' Molnárné egy, a' Szolgáló másfelől a' karomat a' hónam alatt, bizonyos távolságnyra vittek. Midőn én egészen érzéketlenné vál-

ván, kezeimnél fogva magok után a' földön húztak valami messzeségre; hola' Molnárné' fíja megint felvett a' hátára, és elvitt egygy cziher * mellett lakott Oláhnak gyümölcskertébe, és itten, az aszalószín' ajtója mellé letett. Hol a' Molnárné e'képen szólla nekem: „Légy itt nyúgalomban, mert nekünk el kell menni, látni a' széna' elhordását. Ennek végrehajtása után viszont hozzád fogok jőni, és meglátom, mitevő leszek erántad.“ Ekkor mindnyájon elhagyának. A' Szolgálólányt sem az én, sem a' Molnárné' kérései nem tudtak arra bírni, hogy velem] maradjon!

Egyedül, mint bódult, hevertem a' sötétben a' földön. De nem sokára valamelly emberi járás' hangja csapá meg füleimet, 's úgy tetszett, mintha valaki az aszalószín' ajtóját kereste volna; midőn én még csak lélekzelni sem mertem. Azonban a' Molnárnénak e' szavait hallám: „Itt kell neki lenni, mert én őt csak imént hagytam itten;“ és azonnal reám bukván, e' ként bátoríta: „Ne búsulj már olly nagyon, mert az édes anyád is itt vagyon, és ezentúl nem léssz csupán magadra.“ A' szenvedések' ezen sűrű homályában reám is, édes anyámra is legottan a' vigasztalásnak egy kicsiny világa kezdett pislogni, hogy egymásra akadtunk!

*) Dumetum.

Itt a' n. édes anyám, ezen kérdéseimre, hogy, csötörtök olta hol volt, és hogyan jutott a' Molnárnéhoz? e'szerint felelt: En csötörtökön este a' gyilkoló helyről, az Öldöklők' eltakarodások után, Jernyila Todor' házához vontam magamat. Hol látván, hogy az ajtó be van zárva, szertetekintettem, magamnak eggy zugolyt kinézni, hová elrejtőzhessen. És meg szemlélvén eggy, a' házhíjára feljáró helyhez feltámasztott lajtorját, ezen tüstént felmentem a' hiúba és a' kémény megé elbuttam, hol szinte mostanig kínlódám. Honnan nappal nem szállhattam - le azért, hogy a' Gazda' gyermekei otthon levén, ezeknek láttokra nam akartam magamat kijelenteni; este pedig mi helyt bealkonyodott, a' tüzet vízzel kioltották, az ajtót bezárták és hazunnan mindnyájan elmentek; és így nem volt, ki a' fellejárótól elvett lajtorját ide visszaemelve. Mostan végtére a' hiú' szájához mentem, ilyen czéllal, hogy valami módon onnan leereszkedvén, a' Molnárnéhoz vegyem magamat. Tünődésem közben észrevettem a' báz' Gazdája haza-jövetelét, kit, az udvaron állót, meg szólítottam, a' ki riagatólag ezt kérde, „ki legyek? Mellyre nagyon megfélemltettem, de hirtelenül megbátrodván, felelek: „En vagyok a' Bíztoné.“ „'S mikor hágtál - fel oda?“ folytatá kérdését. „Csötörtökön este;“ válaszolám én. Erre ő durva hangon: „Hogyan mertél engedelem nélkül a' házom' híjára felmenni?“ Mellyre én: „Csak úgy, édes Jernyilám, mint a' ki az

én veled és haznépeddel * közlött jóté-
ményeimért bíztam bennetek, 's reménylet-
tem, hogy ezen nyomorult állapotomban tí
is hasonló Jók lesztek hozzám. Kérlek is,
emlékezzél - vissza az én veletek közlött jó-
ságomra, 's jusson eszedbe kiváltképen ez,
hogy van Isten, ki téged' és háznépedet a'
háladatlanságért meg fogja büntetni. " E' sza-
vaimra ő meglágyult, és így szóllott: „No
mit kívánsz tőlem, hogy veled cselekedjem?
Kinek én: „ Tégy ide egy lajtorját, hogy
szállhassak - le, kísérj - el a' malomig, és ne
mond - meg senkinek, hogy én hol voltam
és hová mentem. " Erre ő nagyot sóhajtva
monda; „ Sokat kívánsz egyszerre tőlem! "
„ Én még többet tettem veletek; " vissza-
nozámban én. Utoljára oda hozá a' lajtorját 's
e'képen szólla: „ Jer - le bátran, és tőlem
semmit se tarts. " Én is onnan azonnal le-
szállván, vele a' malom felé elindultam; de,
a' merre ő akart vinni, valamelly sokaság
zajgott, ezért újra imígy esdeklettem neki:
„ Jó ember! ne vígy szántsándékkal a' ve-
szedelembe. " Ezenre ő: „ Most sötét van:
senki sem lát - meg; csakugyan ha félsz, jer
másfelé. " És minden baj nélkül elvitt a'
Molnárnéhoz. "

Nov. 6-dikára, Szombatra már hajnal-
lott. Midőn a' Molnárné bennünket a' gyü-

*) Néhai édes anyám Jernyilának álló eszten-
deig, ágyban sinlödött feleségét étellel
táplálta volt, és egyéb szivességét is mutat-
ta háznépéhez.

mölcskertből kivezetett; és velünk az erdőhátságról Ilye felé vivő országúton általmenvén, egy sövényhez érünk; mellyen mind kettőnket általhágni segíté és attól mintegy ölnyi messzeségre volt sűrű bokrok közé leültetvén, ezen ígérettel, hogy nekünk, mihelyt megvirrad, élelmet hozand, onnan elmene.

Szombaton egész nap' ezen helyen vesztegettünk; de a' Molnárné minket meg nem látogatott. Napestig nézellettük, miként viték az Oláhok a' feldult portékákat Ilye felől az erdőhátság felé. Minden szempillantásunk rebegések között teltek-el, félvén hogy a' Dúlóknak kutyájik reánk akadnak, 's azok által amazok! Óhajtottuk az éjt, hogy onnan felebb, és így a' sűrűségbe belebb mászkálhassunk.

Mire besötétedett, onnan elindultunk, és a' tömött bokrok között, mint a' helyet nem ismerők, mindenfelé bódorgánk. Ottan ottan lerogytunk a' gyengeség és ágbo-gok' sűrűsége miatt, 's új bundáink a' tövisek' tűji között tetemesen elfoszlottak. Hajnalhasadtkor egy domb'tetejére értünk-fel. Honnan szertelektintvén, ijedtünkben egyszerre a' földre leomlottunk, a' mindenfelé lángoló falúknak és elpusztított helységeknek szomorú látásáért. És megmaradhatásunk eránt minden reménységünk elveszett!

Nov. 7-dikén, Vasárnap reggel ugyan azon domb' tetején a' n. édes anyám valami tömött bokrokat kiválasztván, így szólla: „Édes leányom, rejtjük-el magunkat ezek közé, 's innen ne mozduljunk-meg, ha éhhel kellis itt elvesznünk. Ha még elő napjaink lesznek, az Úr Isten majdon mutat nekünk utat a' megszabadulásra.“ Ekkoron mind ketten behelyezettük magunkat a' sűrűségbe, és itt kínlódtunk Nov. 18-dikáig, Csötörtökig. Hol éjjel nappal ültünk vagy feküdtünk olyan félelmek között, hogy jó formálag szuszogni sem mertünk. A' leglassúbb madárreppenés, a' legkisebb levélzördülés újabb, újabb rebegést önte szíveinkbe. Az idő többnyire nedveshideg volt, ritkán süttött valami parányi napfény. Nappal is, de kivált éjenként igen fáztunk. 'S bundáinknak megmaradott részei szüntelenül vízben állván, 's e' miatt azoknak belléseik nagyrészt elrothadván, nem valami óvjon a' dértől. Az ételt nem kívántuk, de nagy fájdalmainknak miatta mindég szomjúhoztunk. Melly tartós szomjúságunkat a' sárga falevelekről lehullongott égiharmattal és esőcseppekkel enyhítettük. Csomónként gyurtuk-be szájunkba a' vizes faleveleket, ezekről a' nedvességet felszívni: mellyért mind kettőnknek szájunk kívül, belől megsebesedett, nyelvünk a' durva cserfahajhoz hasonló lett. A' torkomat, egybe-szorulva érzettem. — A' n. édes anyám a' napoknak ottani ottani számígtatása' közben ezeket mondogatá: „Tízennégy napok alatt

meg kell halnunk, mert étlen* továbbnem élhetünk; melyet örömeztőbb választok én, és válassz te is életünk' elenyészésére, mint, hogy az élelem' megszerzése végett magunkat kimutassuk és a' Gyilkolók, kegyetlenségeik' áldozatjaivá legyünk. “**

Szír'b' közepéről a' nagy beszéd' hangja hozzánk elhatott. Melly az említett napok' lefolyása alatt gyakran megtörtént. Különösen Nov. 8-dikán, Hétfőn est' felé rendetlen zajgás volt benne, melly közben ilyen kiáltás hangzott: „Jaj! oda vagyunk: mert az idevaló Magyarok' segítségére annyi idegen Vgyei Magyar jön, a' mennyi fűszál és

*) Nov. 4-dike olta sem én, sem n. édes anyám nem ettünk volt. Noha magam Nov. 5-dikén a' Molnárnénál voltam, de még sem ettem; mert ő nem kínált, nekem pedig éppen nem jutott eszembe az evés.

) Itt-létünk alatt a' n. édes anyám minden szívbeli vigasztalását az önála volt. *Diósze-gi K. István* által szerzett **LELKI FEGYVER című Imádságos-Hönyvének buzgó olvasásában kereste. Melly könyv a' sok viszonytagságok között maiglan megmaradott, és a' mellynek elveszett címlapja előtti szeny-lapján, a' táblája felől, tisztelt n. édes Szülömnök saját kezével írt eme' versei olvastatnak:

„Ez imádságos könyv most Deák Judité,
Ő pedig egészen az élő Istené;
Vette, hogy szüntelen' ő ebből ditsérné
Istenét, míg halál életét mettzéné.

Anno 1771. 1-ma January.“

zöldlevél van. *Jaj nekünk; mit csináltunk; azok, a' haragosok, bennünket mindnyájunkat feldarabolnak.“ 'S ezek után nagy emberek' és kis gyermekek' sírásaik hangoztak.

Nov. 18-dikán délelőtt mintegy tíz órákor, tőlünk nem messze járni hallottunk valami Vadászokat. Kiknek kutya ja keményen kezdett felénk hajtani. 'S mint voltunk oda, midőn a' felvert róka fekvőhelyünk mellett, előttünk elszaladván, az ezt nyomozó eb errántunk, velünk szembe megállott, 's bennünket ugatni kezdte! 'S a' Vadászok is sebesen hozzánk nyargaltak, vizsgálódni, hogy ottan meglassadt kopójok miért csihog?! Kik minket meglátván, tőlünk nem kevésbé rettentek - meg, mint mi tőlek. Ezek ketten, édes egy testvérek valának, kik közül a' nagyobbik kezében puskát tartott, a' kisebbik pedig vállán fejszét emelt. Amaz tüstént ilyen módon szólta - meg: „Ki és mikor vezetett titeket ide? és kicsoda táplált?“ Mellyre mi, megijedtek, gyenge hangon ezt feleltük: „Azon csötörtökön éjjel, mikor összeagyaltattunk, vetődtünk ide (nem akarván a' Molnárnét kiadni) csupán magunkra az Isten' vezérlése által, 's azolta semmit nem ettünk és ittunk, mert nem volt mit, és mostanig embert sem láttunk.“ Ennek hallására mind ketten, de kivált az öre-

*) Kiti járba si frunzá. Az Oláh nyelvben gyakran előforduló hasonlatosság, valamelly roppant sokaság' kifejezésére.

gebbik szerfelett megilletődvén, ezeket adá - ki: „Ugyan az Isten' szerelméért, hogy nem haltatok - meg éhbel? (keresztet vetve magára) tí valósággal valamint a' Szentek a' levegőben, táplálát nélkül éltetek. Nagy csuda ez! Azonban meghíszem, mert tí ollyak vagytok, mint a' régen meghaltak; szemeitek' pilláji, és ajkaitok nem úgy látszanak, mintha azokat emberek mozgatnák, és hangjaítok valami machina' csikorgásához hasonlítanak.“ (Az ifjabbik egy szót sem bocsátott - ki száján, hanem válláról levévén fejszéjét, ezt kezével forgatgatta, és bátyjának beszéde' közben haragra gyúlt arczaival ottan ottan elárulta gyilkos indulatját; melly miatt fájdalmas szíveinket újabb gyötrelmek sebesíték!) Továbbá az idősebb még ímezeket mondá: „Az Istennek szentséges nevéért! ha eddig ki nem múltatok, itten már tovább ne nyomorogjatok; hanem verekedjete - be Ilyére, hová a' Magyar - lakosok nagyrészt visszamentek. Haza tért a' B. Bornemisza Údvar' Bozsnyák nevű Árendásának Udvarbírója is. Menjete - ehhez, kivel, tudtom szerint, mindég jól éltetek, 's ennél fogva hiszem, hogy mostani nyomorult sorsotokon megfog esni szíve. Abrúdbánya és Zalathna körül lakó Magyarok is haza telepedtek, és Oláh vallásra általállottak, 's ezért senki sem bántja őket. Egyebütt is azt, ki Oláhvá (óhitűvé) leszen, senki nem illeti rosszal. Dévánál a' Magyarok teméntelen Oláhokat konczoltak - le, különösen Branyicskai lakost tízenötöt. (N. édes Anyám

felé fordulva) Az öcséd Donáth Antal, és a' tiad igen mérgesen vágták az Oláhokat, és vágják most is, hol csak egyyet találhatnak. Azt zúgatják, hogy megszámlálhatatlan Székely - Katonaság jön, minket mindnyájunkat feldarabolni. A' férjedet megtámadtatástok utáni nap', pénteken este valami Gyilkosok kiburezolták a' Pap' házából ennek udvarára, és itten megölték. A' kis leányodat, mint értettem, Tógya Todor rejtegeti. " Melly beszédre mí ilyen formán felelénk: „Ha a' többi Magyarok Oláh vallásra állottak, mí is által fogunk állani, készek lévén azt tenni, mit a' nagy világ tett. Csak kérünk tégedet, jó keresztyén, vigy - ki minket ezen cziherből, és vezess - bé Ilyére; mert mí ha különben nem lehetne, mászkálva is kimennénk innen; de teljeséggel nem tudjuk, merre fogjunk. " Erre az Előbbeni: „Még nem merészlek Ilyére bemenni. Ha nem legyetek még itten egy-néhány napig, és ezalatt ki fogom kémlelni, hogy, miként segíthetnék rajtatok úgy, hogy sem magatoknak, sem nekem semmi bántódásom ne legyen. Addig pedig ételetekre és italatokra gondom lesz', s bizonyosan nem hagylak, hogy éhbel vesszetek - el; mert tí beteg feleségemet étellel és orvossággal esztendeig tápláltatok. " Kinek szíves ígéretét megköszönvén, esedeztünk neki, hogy, mivel hólyagokkal tele levő szájunknak fájása miatt nehezen hisszük; hogy ebessünk: hozzon egy korsó vizet, nagy szomjúságunk' eloltására. 'S

bíztatása szerint vigyen - bé llyére , ha nappal nem merne, éjjel, és senkinek se jelentse - ki, hogy mí hol vagyunk ? Ezeknek utána mind ketten eltávoznak tőlünk. Mí pedig a' nagy félelem miatt súlyosan gyötrettettünk, És csupán az nyújtott enyhülést, hogy megöletnek vélt testvérbátyám Dévára bemehetett, és a' húgom életben megmaradt!!

A' Vadászok' elhaladása után kevéssel nagy favágást hallottunk. Melly miatti szorongattatásunk közben, a' sűrűség között valakit sebessen felénk ügetni hallánk. Elégtelen vagyok ekkori búnkát kifejezni. Azonban, mint a' hajótörést szenvedőknek, a' sűrű homályban a' remény' csillaga; úgy tünt előnkbe a' nagyobbik Vadász nyájos tekintettel. Ki nekünk egy, jó formá-nagyságú odvas fát hozza tele vízzel, és imígy szóllott: „Netek, szegény Elhagyattattak! igyatok; oda alább szép tiszta öblös pázsitos hely vagyon esővízzel tele, melyet mihelyt megláttam, azonnal levágám ezen odvas tőkét, 's abból megmerítvén, ide hozám, hogy addig is, míg hazunnan egy korsó vizet, kenyeret, és, ha lehet, szalonnát hozhatnék, legyen szomjakok' enyhítésére.“ Mí a' vizet, melly minteggy négy kupányi vala, mind megittuk, és előtte jóságáért szívünk' háláját kiöntvén, arra kértük, hogy ottan létünket egy léleknek se nyilatkoztassa ki; és ehhez adtuk, hogy az öcsétől nagyon félünk. Mellyre ő e'képen bízta: „Az öcsémtől semmit ne féljete, kit én a-

tok alatt megeskettem arra, hogy felőletek senkinek semmit ne szólljon. ‘ ‘S tüstént ott hagyta minket.

Mintegy óra múlva a’ tömörség között viszont hallottunk valakit nagy sebességgel felénk jőni, kit remény és félelem közt váránk. ‘S hirtelenül megpillantván, hogy a’ mi Jóltevőnk közelget, fojtó fájdalmaink valamennyire tágultak. A’ ki egy korsó vizet, két darab kenyeret, egy darab málét és három veres-hagymát hozván, monda: „Ezeket, lopva hoztam - el a’ házamtól, hogy meg ne lássák, mivel sokan lakunk együtt; szalonját nem hozhattam, mert az a’ házhíján van, és ide ilyen hamar fel nem hághaték.“ Kinek rólunk keresztyéni gondoskodását újlag megköszönvén, a’ vizet szemeláltára megittuk, és őtet arra kértük, hogy este hozzon még egy korsóval, és egyszer’smind vigyen-el Ilyére bennünket. Mellyre ő: „Ilyére még két, három napokig el nem vihetlek; de ételetekről és italokról gondoskodni fogok.“ ‘S ezzel tőlünk ismét eltávozott.

Ekkoron az evést próbáltuk, de még egy falatot sem rághattunk-meg. Azonközben a’ n. édes anyám, ki a’ sors’ csapásait keményebb volt tűrni, és a’ megszabaduláshoz inkább bízott, mint én, ezt mondá: „Édes leányom, nekünk nem tanácsos továbbhíten mulatnunk, hanem egy Isten adta szerencsére, ha mászkálva is, induljunk el innen. Majd meglátjuk, merre vezérlel a’ Gondviselés!“ Kinek én: „Tőlem a’ me-

netel teljességgel ki nem telik, mert a' bokáimon alól a' lábaim meg vannak merevedve, hanem menjen-el édes anyám maga, és ha Isten Ilyére bevezérli, talán kap ottan vagy egy Keresztyént, ki érettem jövend. " Erre a' n. édes anyám: „Én tégedet itten semmi módon nem hagylak. " Mellyel a' nekünk hozott ételt ottan hagyván, a' holdvilág' gyenge fényénél elindultunk. Néhai édes anyám lábain ment, én térdeimen mászkáltam, és ottan ottan le-rogytam az erőtlenség és fejem' szédülése miatt, 's a' hol leomlottam, ott hevertem jódarabig. E' nyomorúságos haladásunk közben egy szekérút mellé jutánk, mellyen a' n. édes anyám engemet maga után kezdett hurczolni, mert az erőm annyira elveszett volt, hogy még csak nem is mászkálhattam. Illymódú utazásunk alatt az egyik kerékvágásban valamelly fejr fényesség tűnt véres szemeimbe, mellyet jól megvizsgálván, úgy tapasztaltam, hogy ottan, valami fejr-agyagos téren víz gyült-össze, mellyet onnan mind felszürcsöltem; mellynek megívása közben, a' torkomon valami sűrűség mentle, de mégis az nekem igen jól esett, és azt képzelém, hogy annál az egész világon jobbízú ital nincsen, és nem is lehet.

Nem soká egy völgybe értünk - le. Hol könnyebben mászkálhattunk; mivel egykevéssé megnyúgodtunk, és a' föld lágyabb volt, mint a' cziher között. Jó darab mászkálásunk után, ezen közben egy sövénybe ütközénk, melly körül ide 's tova

eleget járt a' n. édes anyám kitalálhatni, hogy az miféle kertet veszen-körül? de ki nem találhatta; mivel a' hold sűrű fellegek megé rejtőzvé, vak homályereszkedett volt alá. Ezért kénytelenítetett tisztelt n. Szülőm: engemet valami nagy bajjal feltaszítani a' sövény' tetejére, mondván, hogy ragadjam-meg a' karókat, míg általhág, hogy segítjen magamat, beszállhathom. Azonban én a' sövényről a' földre lehullottam, és itten hosszason hevertem. Honnan, minekutána egy parányi erőt éreztem magamban, mind ketten tovább kezdénk mászkálni. Újlag más sövénybe ütköztünk, melyen általmenetelünk az előbbihez hasonlított. Eddigi mászkálásunk alatt egész éjjel sok ebugatást és kakasszót hallottunk. Most emberszót is kezdettünk hallani. Míg ezen helyen pihentünk, pitymallani, és nem soká annyira kezdett világosodni, hogy a' helységet ismernünk lehetett. 'S melly ki-mondhatatlan örömünk lőn eggyyszerre, hogy a' Gondviselés bennünket éjszaka Ilye felé vezérlett! És hátra vetvén szemeinket, megláttuk, hogy a' sövénnel bekerített hely, mellyel sokat bajoskodánk, marhaakol volt.

Odább mászkálásunkban, Ilyéből néhány Oláhokat pillantottunk-meg kiszállingozni, és jöddegelni az úton Szirb felé. Kik-től, felénk közeledőktől, felette megijedvén, felállottunk, 's eggybefogózva és az említett sövényből kitörött vesszőkkel magunkat segítve, Ilye felé vele szembe mendegelénk.

Legelőbb négygyel találkoztunk, kik egybe-
ránczolt homlokkal és elundorodott tekintet-
tel nézvén reánk, e'ként szólítának - meg :
„Kik voltatok, hol mulattatok eddig, és
most hová mentek?“ Kiknek mi így vála-
szoltunk : „Mí szolgálók voltunk, eddig az
erdőben bujkálánk, 's mostan Ilyére szán-
dékozunk.“ „'S oda kihez ? kérdék űk. „A'
Hajósmesterhez,“ felelénk mi. „Ottan nin-
csen mit keressetek,“ mondának űk és el-
haladtak. Ezeket két Oláhok követték, kik
hasonló módon bajoskodtak velünk. E' ket-
tőt három, vasvillákkal felfegyverkezett kí-
sérte, kik minket szinte fejbe verének, mond-
ván, hogy űk Oláhok érettünk Magyarokért
szenvednek, 's ezért nem engedik-meg, hogy
az űk Városokba Ilyére bemenjünk. De hir-
telenül ugyancsak Városi Oláhok érkezvén
oda, amazokat nagyon kezdették szídni, hogy
nekünk, elalélt lelkeknek miért nem hagy-
nak békét ? és magokkal elvitték. Épen a'
Város' végén akadtunk végre egy csoport
akadékoskodó Oláhra, kik nem hívén-el, hogy
szolgálók voltunk legyen, a' bemeneteltől
elakartak zárni. —

Ennyi bajoskodás' és veszedelem' köze-
pette, azon nap', Nov. 19-dikén, pénteken
déletőtt mintegy tíz óra után bevergődtünk
a' Hajósmester', Janka' házába. Hol megtud-
ván, kik legyünk, sokáig némákként állot-
tak körülünk, 's bámész szemekkel nézellet-
tek minket, 's későre kezdetek a' többi hoz-
zánk - tartozók eránt tudakozódni. Nekem

itten a' lábaim rendkívül megdagadtak, mit szült a' külső levegőről a' belsőre bemene-
telem: a' csizmáimat azokról le nem húzhat-
ták, hanem kénytelenítettek lehasogatni. Me-
zitlen dagadt lábaimat azonnal hideg vízbe
tették, hol azok megszederjesedtek, és raj-
tok egy-egy diónyi hólyagok ütöttek - ki.
Mellyeknek kiütések miatt amazok keserve-
sen kezdenek fájni egész testemmel együtt.
Ezért én elájulva feküdtem a' ház' közepé-
re leterített szalmán estig, midőn magam-
hoz jöttem ugyan, de iszonyú fájdalmaimért
nem beszélheték.

Ekkoron n. édes anyám könnyekben
lábbogó szemekkel reám tekintvén, szólla:
„Édes leányom, a' Hajósmester bennünket
a' maga házánál többé meg nem szenved,
és el akar vitetni az Árendás' Udvarbírójá-
nak házához.“ Ki alig adá-ki ezen igéjit; 's
engemet legottan egy Oláh Cseléd az ölé-
be felvevén, az ajtón kivitt, és a' félig szal-
mával megtöltött, készen - állott terehhor-
dó - szánra, melly elébe négy ökör volt fog-
va, feltett és lefektetett. Hová a' n. édes anyá-
mat is feltette két Oláh. Ez alatt sok Oláhok és
maga a' Hajósmester isgyujtott lámpásokkal kö-
rülállották a' szánt. Melly megindítatván, mí-
szentül hittük, hogy a' marosba fogunk be-
vetetni. Azonközben minteggy fertályóra' el-
telése után, azt vettem - észre, hogy enge-
met valaki ölbe felvevén, a' B. Bornemisza
Udvar' Árendásának Udvarbírójához, Torjay
Sámuelhez a' házba bevitt. Hová hason-

lól bevitetett a' n. édes anyám is. Engemet az Udvarbíróné egy számomra készült ágyba fektetett, mindenképen ápolgatott, 's ételre különös gondja volt. De én egész nap' is alig ehettem - meg félcsésze levest. Ha az ágyból mozdulnom kellett, a' térdeimen és kezeimen kellett mászkálnom, mivel a' hólyagok miatt teljeséggel nem léphettem. A' n. édes anyám' lábainak ilyen nagy mértékben nem ártott volt a' zordon idő. Ezen szálláson, a' mindég háládatossággal említett és említendő jószívű és felebarát-szerető Magyar Gazdáinknál mulatunk Nov. 29-dikéig, hétfőig.

Itteni mulatásunk' ideje alatt, Nov. 28-dikán, Vasárnap' est felé egy Ilyei Oláh jőve hozzánk; ki ezt mondá n. édes Anyámnak, hogy ő Szirbben járván általa Tógya Todor ezt izente, hogy a' kis lyányka életben vagyon, és az édes anyám küldjen valakit érte. Ki annak imígyen szólla: „Menj el te; idvességes Hírmondó, Szirbbe, innen mind a' kis leányomat, mind a' Molnárnétól a' nagyobbik leányom' flanel-köntösét elhozni. A' mit kérsz, azt fogok adni; és fáradságodnak leendő megjutalmaztatása eránt legkisebbet se kétségeskedjél, mivel az Udvarbíró bc fog izenni Dévára Donáth Antal öcsémhez, hogy jöjjen érettünk, és ekkor neked is megfizetend “ Az Oláh vonogatá magát; hanem az Udvarbíró unszolására csakugyan megígérte, hogy öt Rforintokért a' maga lován más nap el fog menni.

Mellyet be is tellyesített a' sokszor említett Nov. 29-dikén, midőn délelőtti kilencz órára a' húgom' és köntösömet Szirbből elhozta. Ez mihelyt meglátott bennünket, keményen kezdett sírni, és panaszkodni e'képen: „O Istenem! mint szántam én édes atyámat, anyámat, és nénémet! Sze-meimmet láttam, mikor az Oláhok az édes Atyámat eltemették; kinek, mint egy cseber, akkora volt a' feje: mellyre a' gödörben, egy nagy követ tettek, és az azok között megjelent Oláh Pap reám nézván, így szólla: „*Amu dáke ácz omorit serpele hel máre, omoricz si puju.*“ (Már ha megöltétek az öreg kígyót, öljétek-meg a' magzatját is.“) De az engemet ölében tartott Tógya Todor velem hirtelenül az erdőbe elszalada.

A' húgom' szavaira függesztett figyelmünk' az ötet - hozó Oláh félbeszakasztotta ím' e' borzasztó felkiáltásával: „Jaj, az Istenért, és minden Szentekért! a' Hórák megint fellázzadtak. Több, mint hat, hét száz siet Városunk felé. Már fele útjánál vannak; kik közül eggynémellyek épen a' Város' végéig kergettek, tőlem a' lánykát elragadni.“ Mellyre a' húgom: „Azok keményen nyargaltak utánunk, és kiáltozták ennek, az engemhozó jó Embernek, hogy ne szaladjon a' Magyar Gyermekekkel, mert ennekik szükségük vagyon.“ Pontban nagy sebességgel befutottak az Udvarbíró és Udvarbíróné, a' házba, ezen kiáltással: „Az Istenért, futnunk

kell! a' harangokat félre-verték. A' Városiak mindnyájon a' Maros mellett vannak portékáikkal, hogy ezeket a' vizen általköltöztessék, és magok a' várost a' felgyújtás ellen oltalmazzák." Ezzel kiszaladtak; kiket mi soha többé nem látánk!

E' zürzavarban a' n. édes anyám nekem: „Édes leányom, állj lábaidra, ha a' hólyagok mind kipattagzanak is, és siessünk mi is a' maroson általmenni." 's lábaimra tüstént holmi rongyokat kötöztetvén, hogy ne legyek egészen mezítláb, mert nem volt lábbelim, 's ha legyen is, azt lábaim daganatja miatt fel nem húzhattam volna, elgyengült hűgömat ölébe vette, és kiindúltunk. Azonban én dagadt és hólyagos lábaimmal, az azelőtti éjszaka volt hideg szél miatt keményen megfagyott sárnak éles, hegyes és szúrós göröngyein igen bajosan haladhattam, 's haladásomat a' hóval vegyes sanyarú boreász' fuvása is nehezíté. Midőn illy keserves lépdelléseinket a' rév fele inteztük volna, eggy Bóta Juon nevű Ilyei Oláh a' kezében tartott puskáját felemelvén, minket célba vett, és nagyot rivalkodott, hogy meg ne próbáljuk a' révhez közeledni, mert mingyárt fejbe lő. De mi, mint csak lehetett, ballagtunk a' rév felé. A' ki látván közel-menésünket, újra nekünk rivalkodott, hogy álljunk-meg, mert egyszeribe tüzet ad. Ekkor a' több Városiak kiragadták kezéből a' puskát, és különösen kettő a' két karját megfogván, nekünk ezt kiáltották,

hogy siessünk a' sajkába belépni, mert ezt mingyárt megindítják, és mostanság oda vissza nem fogják hozni, mivel már a' Lázadók itten vannak. Mí ezen szók alatt is teljes erőnk szerint lépegettünk, de hirtelenül a' sajkához nem érhetvén, ezt szinte indítani akarták; mert a' mírimánkodásainkra nagyon keveset hajtottak. A' Szaladók között jelen volt a' Hajósmester is, kinek a' n. édes anyám szívszakadva reménykedett, hogy, mivel a' sajkáig egy darab porondon vízben kellett menni, lenne olyan istenes, tétetne avvagy csak engemet a' sajkába bé, mert különben a' lábaim megvizűlnék, és még veszedelmesebb fájdalmak' szenvedése alá esem: de ő e' kérelemre mit sem ügyelve, igen durván ezt felelé: „Az én cselédeknek egyéb dolgok vagyon, nem járhatnak senki' bajában.“ Ennélfogva kénytelenek valánk a' vízbe bemenve a' sajkába behágni.

Melly sajkából midőn a' maros' tulsó partjára kiszállattunk, a' ruhák lábaimra fagytak volt. Itten viszontag könyörgött a' n. édes anyám a' Hajósmesternek, hogy engedje-meg, hogy valamellyik szekere-re felcsipeszkedhessünk; de még hallani sem akarta kérelmét. E' miatt kénytelenítettünk csupán magunk elindulni a' parttól honnan bús szemeinket a' maroson áthalvátva, látuk a' sok dúló Oláhokat Szirb felől Iye felé menni. Kiknek nézellese miatt annyira elfogódott szívünk, hogy sokáig nem éreztük sem fájdalmainkat, sem a' csipős hideget,

get, melly ellenséggént dühösködött. Az előttünk a' törökbúza-földeken által a' Dob-ra felé vivő-országútra sebessen elhajtott szekerek' nyomán lassan-lassan botorkázgatva a' most jegyzett útig jutottunk, melyen a' maros' mentén lefelé vaktában egy falú' széléhez értünk, hol velünk szembejött serényen egy Oláh, bottal, és bennünket mord hangon e'szerint vona kérdésre: „Kik vagytok és hová mentek.“ Kinek mi e'ként: Szolgálók voltunk, Ilyén feküdtünk, és, minthogy onnan a' Lakosok mindnyájon elfutottak, már most menyünk ide e' falúba, talán lesz itten vagy egy Keresztyén, ki minket bebocsátand' a' házába, hogy a' hidegben meg ne fagyjunk.“ Ekkor az Oláh felemelvén pálczáját, imígy fenyegete - meg: „Halljátok! én ezen Breznyik nevű falúnak Bírója levén, e' kezemben levő bírói pálczámra tiltalak titeket, hogy e' mi falunkba be ne menjete, mert meg fogtak öletni, mint Magyarok; mivel az Oláh Nemzet a' Magyarnak halálos ellensége. — Ezen az országúton akár alá, akár fel mehettek, Isten' hírével.“ Ez alatt egy kis dombróllefutván egy magostermetű sovány Oláhné, oda jött, ki tüstént ezt kérdé tőlünk: „Tí honnan szaladtatok - el? talán Ilyéről?“ „Igenis“ felelénk mi. „Kik vagytok?“ tudakolá ő. Mellyre szintolly választ adánk, mint millyent a' Falusbírónak adtunk volt. Ekkor ugyanaz megsóhajtá magát, és monda: O Szegények,

D

be nyomorultak vagytok ! (ujjával előre mutatván) látjátok ama' dombot , és ennek tetején a' házat , ez az enyém ; menjetelek fel oda , hová minekutána felmászskáltatok , üljetelek-le a' tűz mellé melegedni , mert , a' mint veszem-észre , félig megvagytok fagyva. “

Mí a' kimutatott hely felé elindúltunk ; de a' Falúsbíró , a' haragra - gyúladt , újra erősen kezdett tiltani , és fenyegetni pálczájával , hogy megver , ha parancsolatja ellen cselekedendünk . Azonban az Oláhné , mint-ha valami mennyei malaszttól lelkesült volna , szelid tekintetet vetvén reánk , így bátoríta : „ Ne hallgassatok senkire ; fogadjátok meg azt , a' mit én mondok és javaslok . Én Katonáné vagyok , ez pedig (a' Falúsbíróra ujjalván) a' Parasztok' Bírója , 's ezért nekem nem parancsol . Az első futáskor is tartottam Magyarokat házamban , és most is tartok . Melly az én szabad ákaratomtól függ , nem a' Parasztok' Bírójától. “ Magunk szakadatlanul iparkodtunk a' domb felé ; mellyet látván a' Falúsbíró , utánunk akart eredni ; de az Oláhné őtet mellybe ragadván , hátrartoztatá . Utoljára a' dombra felmászskáltunk , bementünk a' házba , és itten a' földszínre csinált kemencze alá , a' tűz mellé letelepedtünk .

Szinte félóra múlva a' Gazdasszony is haza jött : ki tüstént jó tüzet gerjeszte , és nagyon bosszankodott a' Falúsbíró' gorombaságán , mondván : „ E' falúnak egy része Szélbeli .

Katonaság, más része pedig jobbágyság: következőleg ennek amazétól külön Bírója vagyon: mégis a' Parasztok' Bírója nekem parancsolni akar! Mellyért, ha a' férjem a' Commandóból, kit várok ma estre, haza jön; kérdőre vonatom ökemét. (Hozzánk közel jöven) Tí melegedjete! meg jól, és semmit ne bászúljatok, mert ha a' férjem haza jön is, tí azért itten ellehetek, mivel az igen jó ember. Noha sok gyermekeim vannak, mégis elférünk itt mindnyájon. Az ezelőtti futáskor is tartottam én házamnál egy Ilyei, Hedviga nevű Nemesnét két leányaival * két hétig. " Ennek végén kiment a' házból.

Kinn sok asszonyi beszéd kezdett folyni. Melly között egyik a' Gazdasszonyunktól ezt kérdé; „Kik vannak nálad? “ „Valami Szolgálók: “ felele ez. „Ne bidd, felzólla másik, mert azok Nemesnék. Hát nem láttad, milyen szoknya ** vagyon a' nagyobbacska lánykán? “

Ezután csak frisen bejött a' Gazdasszony, 's tőlünk azeránt tudakozódék, ha már megmelegedtünk-e? Kinek mí: „Már valamennyire kezdjük a' melegséget érezni. “ Ekkor ő reám nézván, szólla: „Te, úgy látom, nagyon, rosszul vagy. - Csakugyan keressetek magatoknak más szállást, míg be nem ső-

*) E' lánykák közül egyik Ribiczey György-né lett idővel.

**) Ez a' Szirbi Molnárnétól elhozott szoknyam volt.

tétedik, mivel a' Férjem nincsen itthon, 's ennek híre és akarata nélkül senkit a' házamba be nem fogadhatok. " Mí legottan észrevettük, hogy ötlet a' kinn egygese-reglett Asszonyok csábították-el; 's ezért igen szépen kértük, hogy „engedje-meg av-vagycsak más nap regig nála maradjunk: mert jól látja, hogy mindnyájon erősen elaléltok vagyunk. Kiváltképen engemet lábaim' kegyetlen fájdalmai miatt melly kínok gyötörnek! és a' kis lyányka is elszenderedett." De ő előbbi szavától el nem állott. És megintlen kiment.

Mí, a' vad sors' üldözöttjei, meghatároztuk magunkban, hogy onnan teljeséggel meg ne mozduljunk. Mert láttuk, hogy a' Gazdasszonyunk' szíve nemes, hanem holmi haszontalan szószátyárok tanácsolták-le önként ígért jóságának végrehajtásáról; 's erős hiedelemmel voltunk azeránt, hogy ő arra nem fog vetemedni, hogy minket házából kihányjon. A' ki néhány perczek múlva viszont befutott, és reánk nézve szánokozólag, szólla: „Mihelyt a' gyermek felserken, keressetek más szállást, mert én a' jövő éjre itt nem tarthatlak úteket." Mí ismétlen esdeklettünk neki mindenre, a' mi Szent, hogy legyen kegyes, bennünket más napig magánál megszenvedni. Mellyre ő *Nem-et* mondván, viszontag kiméne.

Valami három fertályóra' elfolyása után, a' Gazdasszonyunkat egygy férfival beszélteni hallottam. Melly beszédre szoros figyelme-

met fordítván, hallám a' Gazdasszonyt, az ajtó felé közeledve így szóllani: „Én megint befogadtam három Magyarót, kik igen betegek.“ Erre a' férfiú haragosan; „'s miért ne fogadtad volna be szegényeket?! Mikor érkeztek ide?“ „Ma délből;“ felele a' Gazdasszony. „Hát enniek adtál-e?“ folytatá kérdéseit a' Férfi, mert azok ehések, és szegyenlenek kérni. „Mellyre a' Gazdasszony; „Igenis adtam mingyárt, mihelyt ide jöttek.“ Ekkor a' Férfi: „Jól van; jer már menjünkbe, hogy lássam meg én is őket, 's azután készíts vacsorát, hogy egyenek ők is mívelünk.“ Midezeket én a' n. édes Anyámnak, ki az álmából felébredt húgommal bibelőd-vén, máshová nem figyelmezhetett, hirtelenül elbeszéllettem, hogy, ha a' Férfi, kit szavai a' Házi - Gazdának hagytak gyanítani, bejövése után tőlünk ezt tudakolja, hogy a' felesége adott-e ennünk? mondhassunk *Igen-t*, nehogy ez hazugságban maradjon, mivel nem adott volt! és reánk megnehezteljen.

A' Gazdasszony és Gazda tüstént bejöttek: ki minket jól megnézvén, igen szépen megköszöntött, mellyet mi is hasonló becsülettel fogadván, így szóllottunk hozzá: „Édes jó Urunk! mi ma reggel Ilyéről, mint mások is, életünk' megtartásáért kénytelenek valánk elfutni, és, midőn sok keserves mászkálásunk után e' falú' végéhez értünk volna, a' te Hitesed olyan szánakozó Keresztyénné volt, hogy bennünket önn-

ként felküldött ide, mit neki eléggé meg nem tudunk hálálni. Már most, ha Isten tégedet haza vezérlett, könyörgünk neked, szenvedj-meg házadnál eggyuéhány napokig, 's enyhítsed pártfogásod által elhagyatott szerencsétlen Felebarátnéid' szíveiknek mély sebeit, mert a' Teremtő megáld magadat, feleséged', és gyermekeidet jólelkűségéért. "Mellyre a' Gazda: „Én, édes Asszonyaim, a' ti kínzéseitek' és beszédetekből sajdítom, hogy nem vagytok és nem is voltatok díbdáb személyek. Nekem, kedves Asszonyaim, alkalmatlanságomra nem vagytok, és nem is lesztok, és innen, ha akarnátok, sem mehetnétek - el máshova, mert én el nem bocsátanálak. Maradjatok itten békességesen, míg Isten lecsendesíti ezen zürzavart, azután a' Mindenható' segedelme által visszatérhettek lakhelyeitekbe. Én most épen nem akarom tudakolni, kik voltatok? mert hiszem, hogy az három, vagy négy napok mulva önkéntesen ki fog kerülni. De azt kérdelem, a' feleségem adott-e ennetek? " „Igen is adott, Isten őtet áldja-meg érette: "válaszolánk mí. Ezután a' Gazda feleségének így szólla: „Kedvesem! készíts jó vacsorát, hogy együnk mindnyájon; mert nekem az ételem akkor esik legjobban, mikor idegen-nel eggyütt eszem az én kevés szerzeményemből. Azután vess ágyat e' nagy szenvedés alá vetett lelkeknek, hogy nyúgodjanak csendesesen velünk eggyütt az én békesség-szerető hajlékomban. "

Dec. 2-dikáig, Csötörtökig minket minden nap' háromszor tápláltak jószívű Gazdánk. De ezen nap' déleesti órájában igen szomorúak kezdettek lenni, és többet kiun, mint benn ültek. 'S valahányszor a' házba bejöttek, mindenkor bús szemeket vetettek reánk, és bennünket mély sohajtások között bízattak, hogy „fájdalmaink mellett csendesen nyugodjunk, és ne tartsunk, semmi bánatódástól, míg őket elevenen fogjuk látni. Hanem az ők halálok után szánjuk-ei mi is magunkat a' kimulásra.“ Szemeik a' sok sirás miatt kiveresedtek volt; mellynek okát ki nem találhattuk. Minekutána est leve, a' Gazda néhány karót, két nagy botot, és ugyan ennyi vasvillát a' házba beemelvén, azokat az ágya alá bevetette, és három fejszét az ajtó megé helybeztetett. Mí erősen rebegtünk! Azonban a' Gazda minket keményen bízott, hogy semmit ne féljünk, míg ő életben maradand; mert az ágy alá és ajtó megé lerakott szereket háznépének és mínekünk oltalmazására hozta be. „Kitől kellene tartani? kérdémén, talán bizony rossz emberek akarnak reánk ütni“ Mellyre ő szomorúan: „Nem, de ha történetből valamelly kötelőző rossz ember találna ide bejöni, szükséges, hogy legyen, honnan eszközt elővenni annak kiűzésére. Ne féljete, édes kedves Vendégném, ne féljete, míg én életben leszek.“ Végzé, 's azonnal kiment a' marhájának kosztot adni.

Gazdánk kevés idő vártatva bejött, ki-
nek homloka' ránczait a' gond' és bánat'
fellegei lepték volt el. Gyermekait a' velünk
általellenben volt ágyára egymás mellé leül-
teté. Maga és felesége a' tűz mellé ültek - le ,
ez velünk , az az ajtóval szembe. Kik eggy-
ről is másról is csendesen és megfontolólág
beszélgettek együtt. Azonközben kilencz
és tíz óra között kinn némű beszéd kezdett
hangzani, mellynek hallására a' Gazda tüs-
tént felpattant és kiszaladt. A' Gazdasszony
pedig e'ként bízata bennünket: „Ne ijede-
zetek semmit, mivel mí el nem hagyunk
titeket.“ De sűrű könnyük csorgottak-le bá-
gyadt szemeiből! És mí ezer meg ezer kö-
vetkezhető szerencsétlenséget forgatánk el-
méinkben!

A' Gazda kinn sokat vetélkedett az oda-
jöttekkel, és küldötte őket haza menni: de
ők keményen tusakodtak a' házba bejöhet-
ni. Melly későre meg is lőn, ilyen formán :
„A' Gazda bejött elől és leült előbbi helyé-
re, ezt követé három izmos Oláh, kiket az
az ajtó felől letelepíte. Ezeknek látásakor mí
jó formán szusszanni sem merészeltünk.
Csak hamar a' Bejöttek közül a' Magosbik
ülőhelyéből felemelkedett, kit a' Gazda min-
gyárást megszóllítá, kérdvén, hová akarna
menni? Mellyre az így szóllt: „Vizet kere-
sek.“ Ekkor a' Gazdasszony Vojkicza nevű
kisded leányának parancsolá, hogy a' kor-
sót adja oda a' Szomjúnak. A' ki a' Gazda'
intésére előbbeni helyére leereszkedék, de

a' neki hevenyében oda-nyujtott korsóból nem ivott. És mintha valami gonosz lélektől ingereltetett volna, ismét felállott, 's egyenesen felénk indúla. Azonban a' Gazda férfiasan szólla neki: „Hallod-e! mit akarsz? és miért nem űlsz a' kimutatott helyeden? vagy, ha nem tetszik, lódulj haza.“ „Meg akarom nézni, kik és mifélek vannak nálad?“ válaszolt a' Kígyószívű. Rit a' Gazda visszalökött, 's harsogtatá felemelt szavait: „Ártatlanvér-szomjuhozó! nem megmondottam, hogy légy becsületes ember, ha bejössz a' hajlékomba? Mi bajod van nyomorult beteg Vendégnéimmal? Ha Isten nyűgodalmat engedett nekik ezen kis hajlékban, azt miért irigyled? Te kárhozott pára! minek jársz az Eggyházba, és miért böjtölsz? különösen mért böjtölöd most a' Karácsoni szent böjtet? ha ilyen megromlott, veszett szíved vagyon.“ A' Vadérsű még úz versen próbált hozzánk jöhetni, de kit a' Gazda, a' mi Védangyalunk, mindannyiszor visszatartoztatott. A' más két Oláhok a' történetet gúnyolva nevettek, gúnyolva nevettek a' Gazdasszonyt is, a' szüntelenül sírót, kinek csúfolódva mondának: „O te boldogtalan miért és kikért pityeregsz? A' Magyarokért! ezekért nem kell, mert ezekről gondoskodni fog az Oláh Nemzet, és ennek dicső Királya, a' Szent Hóra, hogy rövid időn mindnyájon idvezüljenek. — Asszony, gyenge-eszű Asszony! csudálkozunk hiú buzgóságodon!“

A' ház' Gazdája öszveszedte minden férfierejét, és katonai ügyességgel elutalá hajlékából a' mí életünkre törő Gyilkosokat. Továbbá a' benn volt karókkal az ajtót belől erősen betámasztotta, a' vasvillákat és fejszéket az ajtó mellé tette, és ő maga 's a' felesége az ajtóküszöbnél keresztül feküdtek; amaz lefektében ezeket mondván nekünk: „Imádkozzatok Istennek, hogy én életben megmaradjak, mert úgy tí is élni fogtok. En ide senkit be nem bocsátok. Jaj annak, a' ki erőszakot teend szegény, de nyugalomszerető hajlékomon!“ Ez éjjel még csak a' gyermekek sem aludtak.

Hasonlólag virradtunk - fel Dec. 4-dikére, Szombatra is. Midőn a' falúbeli Oláh Papnál volt Ribiczey nevű Ilyei Nemes hozzánk jővén, 's látván, melly erőtelének vagyunk, kivált énmagam minő halál' leánya vagyok, n. édes Anyámnak ezt javaslá, hogy „fogadjon szekeret és menjen-be Dévára, hová az elutazás, (mint hiszi,) már bátor-ságos; mivel a' Vármegyébe feles Székely-Katonaság érkezett, és az Oláhok nem mérnek az útakon és falukon annyira dühösködni, mint eddig.“ Kinek n. édes anyám: „Vaj ki örömmel indulnék-be gyermekeimmal együtt Dévára, csak akadhatnék olyan istenes emberre, ki minket fizetésért oda bevinne. Melly fáradságáért akár mennyit is kívánna, azt Donáth Antal öcsém, ki most Déván van, jó szívvel kifizetné.“ Erre a' Nemes: „ezen utazásra *jóbbat és alkalmatosabbat*

sem keresni, sem kapni nem lehet a' ház Gazdájánál. Ki Katona - léttére leghívebb szekeres és őrző lehet az úton.“

Mind mímagunk, mind a' Nemes a' ház Gazdáját kérni kezdtük, hogy eddigi meghálálhatatlan keresztyénségét koronázza meg azzal, hogy bennünket, kegyetlen kínzásokat, hideget, éhséget kiállottakat vigyen-be Dévára. Ki eggy előre vonogatta magát, de minekutána eggynehánszor reánk nézett, így szólla: „Ám legyen, elmenyek, ha feleségem' és gyermekeimhez vissza sem jövök többé. Elég örömemre válik nekem, hogy rajtatok, ártatlan Szenvedők! segíthetek, kiket szívem, lelkem sajnál, hogy ilyen keserves állapotra jutottatok. De az elindulás holnap, mivel vasárnap lesz, meg nem eshetik, hanem holnaputánra marad.“

Dec. 6-dikán, Hétfőn reggel, midőn a' Gazda szekerét az útra mindenképen elkészítette volna, eggynémelly oda termett falúbeli Oláhok őtet e'ként kezdték letanácsolni: „O szerencsétlen! téged a' Magyarok meg fognak ölni: ezért jó leszen, ha elindulásod előtt meggyónsz, és az utolsó kenetet is felveszed.“ (E' beszéd alatt oda jött volt a' felebb írt Nemes is, látni a' mi elindulásunkat.) Melly koholmányok a' Gazdát annyira megtántorították, hogy hozzánk így szólana: „Én szánlak titeket, de veletek el nem menyek, mivel azt mondják ímez Oláhok, hogy engemet Déván megölnék a' Magyarok.“ „Ne hidd, édes Meg-

szabadítónk, o ne hidd! mert a' Magyarok még örvideni fognak azon, hogy te illy nyomorult Magyar lelkeket viendesz közőkbe. 'S ezért azoktól dicséretet és ajándékokat is fogsz nyerni: " mondánk mí; és velünk együtt a' Nemes. Mellyre a' Gazda megnémult.

„No mit hallgatsz? felriasztá a' Gazdaszony férjét némaságából. Ha te el nem méssz, elmenyek én. Eggy szempillantat alatt kétfelé fésülöm hajamat, és üstökbe kötöm. Ezután felveszem a' te más rendbeli Katona köntösödet. Fejemre keszkenő helyett kalapot teszek - fel, és ezt a' szemeimre jól bevonom, 's elhajtom én az ökröket. " Midőn a' Gazda: „Elég, feleség, elég; ismétlen érzem, hogy férfi és katona vagvok. — Édes Asszonyaim! íme én beviszlek títeket Dévára: hanem nektek is gondotok legyen ám az én életemre, mint nekem volt a' tiétekre. " Ennekeutána minket a' legjobb móddal felhelyeztetvén szekereire, ezt elindítá.

A' nagy havazás után jól megtöretett úton izmos ökreit sebessen hajtván a' Szekeres, csak hamar a' Veczel' terébe jutotunk. Hol eggy, ezen falúsi Szélbeli Oláh Katona, ki négy ökörrrel nagy szán gabonát vonatott, (mint maga azután erántunk létekor kijelenté) Dobra felé örölni. Ez Szekeresünket távolról e'ként szollítá meg: „Hová, hává, Pajtás?! Kinek emez: „Dévára. " „No hát ha oda indúltál, folytatá amaz sza-

vait, meggyóntál-e előbb otthon Papodnak, elbúcsúztál-e feleséged' és gyermekeid-től? mert te Déváról soha többé vissza nem fogsz jöni. (Ezalatt a' két alkalmatosság egymás mellett elhaladt, a' Katonák pedig az egybetalálkozás' helyén az út' közepén megállottak együtt beszélteni.) Ollyan idő-re jutottunk, mellyben nem tudja ember, miféle Nemzetnek adja ki magát; mivel, ha a' Magyar Oláhot talál elő, levágja; ha pedig Oláh akad Magyarra, ezt az fejbe üti. "A' többit nem érthettük, mivel a' Szekeresünk által meg nem állított ökrök előre elsiettek.

Minekutána messzire elhaladtunk, a' n. édes anyám egy a' szekérlészából kihúzott vesszővel az ökröket érintgetni kezdé, és ezek egynéhány perczenetek alatt annyira elvonák a' szekeret, hogy Szekeresünket alig láthattuk. Ki minket mikoron beért, így szólott: „Ezer szerencsések, hogy az ökrök meg nem állottak: mivel az örölni ment Pajtásom annyira reábeszélt volt, hogy a' Dévára való bemenetelről mondjak-le; hogy, ha ottan közel legyetek, a' szekérről az út' közepére letettelek volna. — Bizony még most is gondolkozom, mitevő legyek, mert nagyon féltém az életemet.“ Kinek mi érzékenyül: „Hát ugyan te, merő feddhetetlen szív és jó lélek, reá vetemedtél volna azon kegyellenségre, hogy minket, felhaltakat, e' dörben a' pusztá mezőben az országút' közepére letégy, és itten hagyj?“

Erre ő nem tudott mit felelni, hanem reménykedett nekünk, hogy őtet ne engedjük, hogy a' Magyarok megöljék. Mellyre mí: „Ingyen se gondold, jó Keresztyén, hogy azok tégedet bántsanak, midőn te az ők rokonjaikat szabadítod - meg a' haláltól, és viszed a' veszedelemből bátorságos helyre.“ „Jól vagyon, hogy most menet nem fognak hozzám nyúlni, folytatá ő habozását, de visszatértemben megfosztandnak életemtől, 's kedves hölgyemet és gyermekeimet nem ölelhetem többé!“ „Ettől se tarts semmit monda lágyígejével a' szíven uralkodni tudó n. édes anyám, mert az öcsém Donáth Antal a' Vármegye' Tiszteitől számodra Passzuszt fog venni, mellyel bátran haza utazhassál.“ Ennek hallására vidámság ömlött - el arczain.

Midőn a' Dévai Vár megetti Kepies nevű hegy mellé, mellyen ma a' Királyi Urodalom' derék szőlője vagyon, jutottunk, a' Ribiczey Adámné', szül. Horváth Máriának a' város' végén volt Majorja felé kezdénk figyelmesen nézni, hol, az e' melletti magos kőhídon eggynébány Katonák, és ezeken idébb bizonyos távolságra egymástól három csapat vitézek valának. Kiket a' Szekeres hogy megpillantott, újlag rebegni kezdett, mondván: „Azok bizonyosan Székely-Katonák, kik az Oláhokra erősen haragusznak. 'S ezért jaj nekem!“ Kibe mi minden módon lelket igyekeztünk verni.

Azonban a' vígyázó Katonák keményen siettek felénk közeledni. A' hozzánk közelebb volt első-rendbeliek a' szekeret csak hamar körülvevék. És ezt, hogy a' hozzánk terjesztett kérdéseikre gyenge - hangú feleleteinket jobban megérthessék, egy kevéssé megállíták. Kik megtudván, hogy a' Szekeresünk Oláh, ezt mindnyájon rendre megcsókolták, ölelték, simogatták, dicsőítették, és áldották úgy, a' hogy a' romlást nem - ismerő szíves, lelkes Székely - Magyarok szoktak áldani!

E' Vitézek Szekeresünket felültették a' szekérre, és az ökröket magok kezdték hajtani, 's a' közeledő második Csapatnak harsogni: „Ide, ide, Atyafiak! lássatok csudát, egy Oláh Magyarokat szabadít-meg az Oláhok' kegyetlenségétől, és istentelen meggyilkolásától!“ Azok is oda jöven, az előbbiekhöz hasonlólag bánának Szekeresünkkel. Kit, nem-különben a' többi mezőn volt, és frisen a' szekérhez tolakodott Katonák emberi szent szeretettel öleltek-által. És közönségesen ezt hangoztaták: „Szegény Magyar Véreink, hol és miként nyomorogtak annyi idő olta, bámulásra-méltó, hogy meg nem haltak eddig. De, úgy tetszik nekünk, hogy itten semmi nem olly' csudálatra méltó, mint az, hogy őket Oláh szabadítja-meg az Oláhok' dübétől?“ Illyetének hallására Szekeresünk örömeben magán kívül ragadtatott!

Azon nap' délutáni két órakor a' város' végéhez érkeztünk. Hol, az ottan állott Székely-Katonaság hasonlatos felebaráti érzések között idvezlette Szekeresünket, és bennünket mindnyájon elkísért a' szállásunkig. Mellyet n. Donáth Antal Atyánkfiának, (ki nek saját házában őmaga és a' Principálisa n. B. Józsika Dániel valának szállva) n. Fejérváry Istvánné nevű Gazdasszonya' Vámúczában volt házában kívántunk egy-előre szerezni. Hol beemelte minket egy szobába, mellynek földjére én, ki lábaim' irgalmatlan nyilaldozásai miatt sem nem állhattam, sem nem ülhettem, leté tettem magamat, és itten lefeküdtem. A' n. édes Anyám n. húgommal a' tűz' elébe ült, és a' Gazdasszonyt erre kéré: „Hogy Donáth Antalt hívassa oda. A' Szekeresnek pedig mutasson jó helyet, hová marháját beköthesse és elhelyeztethesse szekerét“ Mellyre a' Gazdasszony így szóllott: „Pontban minden meglesz.“

Azonban véletlenül betoppant n. Donáth bátyám hozzánk a' szobába. Ki minket, elalélt lelkeket, meg nem ismervén, e'ként szóllott a' Gazdasszonyhoz: „Hát Kendnek micsoda Betegjei vannak újra?“ (tudván, hogy még fekszik azon szobában egy Dömsödi nevű nőtelen szabómester.) Melly kérdésre sem a' Gazdasszony, sem édes anyám semmit nem mondott. Hanem én kevés idő vártatva elkezdém: „Már, édes Bátyám Uram! nem is ismer bennünket.“ A' Ki

ennek

ennek hallására nagyot jaidult, és kiszaladt a' szobából; 's nem soká viszont bejött erősen zokogva. Kinek a' n. édes anyám: „Ne sírj, szeretett kedves Öcsém! mert már mindenén túl vagyunk. Hanem tégy rendelést, hogy ez a' mi megbecsülhetetlen jó Keresztyén, Breznyiki Szekeresünk, ki magamat és gyermekeimet Nov. 29-dike oltá a' maga hajlékában táplálta, gyámolította és őrzötte ma regig; és saját szekeren ide behozta: sem ő maga, sem ökrei semmi fogyatkozást ne szenvedjenek. A' ki a' holnapi korányig * itten maradand. Akkor őtet fizessd-ki szívéd' nemességéhez képest, és ma készítesz számára törvényes Passzuálist, melly nélkül fél visszatérni.“ Eggy perczenet mulva annyi jó ételt és válogatott italt tétetett n. tisztelt Bátyám a' Szekeresünk' elébe, hogy ez azt sem tudta, mellyikhez fogjon előbb?

Dec. 7-dikén, Kedden reggel n. B. Jószika Dániel a' Szekeresnek húsz Rftokat küldött ezüst pénzben, és Donáth Antal Bátyám hasonlóképen húsz ezüst forintokkal ajándékozta meg azt. Kinek továbbá általadta a' Menedéklevelet, és útravalót, bort eggy, pálinkát félvedret, két nagy fejr czipót, és néhány font halat. Mellyeket elve-

*) *Korány* Székely-Magyar szó, valamint *reg* is az. Erdélynek némelly Vgyéjében sem ismeretlenek azon ígék; mert közönségesek eme' kiejtések: „*korányi harangozás, és regmise.*“

vén a' Szekeres, e' szavakat adta - ki: „Az Oláh Nemzetet gonosz - lelkű Hitegetőji arra vették, hogy azon szent kötelességet, az *engedelmességet*, mellyel tartozik az a' Nemes Magyar Nemzetnek, ne teljesítse. 'S eggyyszer'smind arra ingerelték, hogy a' legdühösebb vadállatok módjára szaggassák-össze a' kegyes Magyar Nemzetnek szelíd fiait és szelíd leányait. Szentséges Egek! álljatok méltó bosszút a' Csábítókon, és azokhoz, kik ezek által megvesztegettettek; küldjétek Szent Lelket alá, melly tisztítsa - meg őket, és terjessze azoknál ez igazság' világát, hogy csak az a' Nemzet boldog, melly a' maga becsületét szereti, és híven teljesíti törvényes tartozásait. — Én, én, sokképen Szerencsés! melly meglelégedéssel fogom hirdetni zenebonás Nemzetem' fiainak a' dicső Magyarok' jószívűségét és nagylelkűségét! 'S melly büszkén gúnyolondom - ki mind azokat, kik engemet holmi koholt szín alatt le akartak tanácsolni nemes kötelességem' teljesítéséről, le akartak tanácsolni, hogy vetkezzem - ki az emberiségből, és ezeket ezeket a' nyomorult Betegeket, (reánk mutatván,) ne tápláljam, és ide Dévára ne hozzam - be. Istenem! mint örülnék, ha e' megpirítás jó útra téríthetné a' Hegyetlenkedőket!“ — — — Többet is akart szólni, de szívében elfojtódott, 's érzékeny elbúcsúzása után útnak eredt, részünkről örvendetes visszautazás' kívánása között.

Ugyanezen napon a' testvér- bátyám, Mátisfalvi Göttfy István is egy szomszéd falúból előjövén, a' mí röviden elszóllott szenvedéseinken lett kimondhatatlan megilletődései után, a' maga Dévára való beverekedhedését e'szerint adta- elő: „Engem' a' Gyálumáréi pálinkafőző' feldúlása és égetése előtt, egy Bányász, ki az Oláhoknak istentelen készületeiket megsajdította volt, valamelly ürügy alatt magához hívott, bányázköntösbe felöltöztetett, és magával ide Dévára behozott. Hol szüntelenül Donáth Antal' bátyám oldala mellett valék.“

Halhatatlan-émlékezetű Donáth Bátyám a' maga házával általellenben, hová a' tudva-levő okért be nem fogadhatott, a' Lépa Demeter nevű Városi lakos' házánál szegődett szállást nekünk, és bennünket ide ugyancsak ezen napon el is vitetett. Hol mindnyájon n. Farkas Mihály', Hunyad Vgyei Orvos' keze alá adattunk. Ki legelőbb is az én és n. édes Anyám'fején volt sebek'kitakarítása'és orvoslásához kezdett, mellyek mind addig takarítatlanok és gyógyítatlanok valának. Néhai édes Anyám három holnapi fekvése után felgyógyult. Magam egész esztendeig fekvüdtem, mellynek első negyedében olyan súlyos beteg voltam, hogy minden pillanatban kimulásom látszott közeledni. A' második negyedben az életre visszafordultam. A' harmadikban kezdett valamennyire gyűlni az erőm; és így a' negyedeknek vége felé kezdettem egy-egy keveset járkálni a' szo-

bában a' páleza' segítségével. Az ártatlan húgom a' balvállán lett nagy csomója, szenvedett sanyarú hideg és ijedség miatt szárazbetegségbe esett, és kilencz holnapokig tartott ágyba fekvése után meghalt!

Kinek terhes betegeskedése alatt Tógya Todor Dévára hozzánk bejövén, 1785. Jan. 6-dikán, délelőtt arról ezeket beszéllette: „A' mult év' Nov. 4-dikén este, midőn Hóra' Drabantjai mindnyájunkat megtámadtak volt, és én tolvajt kiáltottam, és ez az ártatlan kis lányka sikoltozott; eggyik Vérengező engemet a' mellyemen keresztbe ütött; melly ütés a' gyermeknek balvállát is érte, és ez volt fő szülője mostani nyavalyájának. E' kapott sebekkel elszaladtam, megtarthatni mind a' magam, mind a' kicsinyded' életét. 'S e' végre más nap' reggel ezt kezdettem felőle elhíresztelni, hogy őtet húgomnak fogadtam, 's fel kívánom nevelni: de így sem volt bátorságos, vele a' falúban benn hálnom, hanem az erdőben hol eggy, hol más helyen, mivel szüntelenül leselkedtek utánam a' Vérontók. És ez így folyt mind addig, míg a' Kisdedet Ilyére elvitték.“

Továbbá ugyan Tógya így folytatá szavait: „Minthogy mostan bátorságban vagyok dühödt Nemzetem' bosszúállásától, kijelentem nektek, jó Asszonyom, és kedves Nevendékek! hogy Szirbben, valamint egyebütt is, minden rossznak fő Kigondolóji, és hathatós Segűők, hogy az kivitethessék, az Oláh Papok voltak. Kik ottan ottan az Eggy-

házakba gyűjtötték a' népet, 'és ezt arra kívánták ingerelni, hogy a' békesség' és nyugalom' arany lánczait szerte-tépjék, és a' vad tigrisekként vért ontsanak. Nem volt olyan helyek az Eggyházaknak, melly dugva nem volt volna holmi lopott fegyverekkel, sőt még a' szent Képek is megfertéztettek az által, hogy ezeknek hátok megé némelly apró gyilkok rejtettettek-el. Melly istentelenség már régolta gyakoroltatik, 's ezért igen csudálkozom, hogy az okos Magyar Nemzet ilyen későre ébredett-fel! — A' néhai kedves-emlékezetű Biztos Göttfy Úr is a' Szirbi Oláh Pap' sátáni gonosz lelkiismere-
te miatt veretett halálra és öletett-agyon a' mult Nov. 5-dikén. Ugyanis ez ingerelte fela' maga hasonló gazember fiát, ifjabb Jernyila Juont, Szirb Tagyert, Nyikula Juont, Rugyán Tagyer és Rugyán Petrucz testvéreket, Átyim Ketyincsent, Molnár Pétert, Burze Pászkot, Pusa Vasziliát, Kejenáncz Tagyert, Száva Urszot, az Oláh Diacoust Deák Jánost, ki legnagyobb gyilkos volt, Bolka Joszivot, Bogye Tagyert, Petrucz Péternek fiát, Kozma Pászk' fiát, Pétrész Kosztángyint, Pávelt, Szirbi lakosokat, és Vályelunge nevű falúbeli Bolka Juont, hogy a' tiszteltem n. Urat végezzék-ki az életből. Kit azok mihelyt meggyilkoltak, a' Pópa azokat az Eggyházba vitte, 's tömjénnel megfüstölte azért, hogy, ha a' Megöletettnek ördögi vére (mert ez vala kifejezve az Oláh Papok által a' Magyar Nemes' ártatlan vére

eránt!) reájok cseppent volna, annak erejét az gyengítse - meg, és nyissa - fel a' Mennyország' kapúját számokra. “

1785. Máj. 12 dikén, Déván esni szokott vásár' alkalmatosságával azon Ilyei Oláh, ki 1784. Nov. 29-dikén Szirbből a' húgomat és köntösömet Ilyére elhozta volt, bennünket felkeresett. Kinek n. Donáth bátyám tízenöt Rítot ajándékozott, és így három anyit, mint a' menyit az alkú vala.

Ugyanekkor a' mí Breznyiki Jótevőink, a' férfi Forró János, és ennek hitese Flórinka minket legelőször meglátogattak. 'S a' férj szíves beszédei között különösen ímezeket mondá: „1. A' mult esztendőben, Dec. 2-dikán, délután, szerfeletti búsulásunknak e' volt az oka: „Engemet, mint Gazdát, az Oláh falúsi törvényes szokás szerint, a' Parasztok' Bírója, neki a' falúsi paraszt Közönségtől letett két pénzbeli díj mellett, ennek nevében megintett erre, hogy titeket adjalak-ki, hogy ők öljenek - meg. Mert ha nem, jaj leszen mind nektek, mind háznépemnek! Illyen környűlállások között én is a' Katonaság' Bírójának két pénzt adván, a' Parasztok' Bíróját visszaintettem, hogy a' kezealatti Paraszt Közönségnek adja tudtára, hogy se rajtam, se háznépemen, se Szállóimon, se pedig hajlékomon semmi erőszak ne tétessék, mert esküszöm, hogy életével fizetend, a' ki a' mondottakat sérteni fogja. Mellyeket nektek akkor ezért nem adtunk tudtotokra, hogy még jobban is meg ne ijedjete. “

2. Az Úr Isten háznépemet és titeket megőrzött a' veszélytől; de a' pogány Falúsbíró, érdeme szerint megbüntette. Mivel ő, a' tí falúnból lett eljövetelek után, két holnappal megdühödött, és nagy kínok között kiadta dagályos lelkét. Kinek ilyen szörnyű kimulása' okául a' falúsi népség ezt tévé, hogy ő ellenetek, ártatlanok ellen, olyan istentelenül törekedett!, *

Ezen mí örök hálával említett Breznyiki Jótévőink életek' fogytaig minden esztendőben gyakran meglátogattak bennünket. Kiknek szelíd arczaikon meglelégedéssel le-
gelő szemeink mindég tisztelettel nézellették az egykori hív ápolás' mennyeit! Nyúgod-
janak szent poraik békével! És kedves ma-
radékaik láthassák azon boldogságnak va-
lódi beteljesedését, mellyet ígér Isten a' má-
sodik parancsolatnak emé' szavaiban: *És*
irgalmasságot cselekeszem ezer íziglen
azokkal, a' kik engemet szeretnek, es az én
parancsolatimat megtartják.“

J E G Y Z E T.

Néhai b. e. II. JÓZSEF Császár Ő Felsége Horá' pórhadának lecsendesítése után, n. Jankovics Antalt, (kit saját érdemei Gróf-
ságra emeltek,) Királyi Biztosnak Kegyelme-
sen kinevezvén, e' mí Országunkba paran-

*) A' nép' szava Isten' szava!

csolta bejöni. Kinek n. B. Józsika Dániel Dé-
ván azon a' n. édes anyám' neve alatt *Magyar
nyelven* írtszívreható Könyörgő levelet, mely-
ben példátlan szenvedéseinket lelkesen feltette
volt, általadá ezen kéressel : „hogy azt az igen
Kegyelmesen Uralkodó Felségnek Szentsé-
ges Színe elébe terjessze.“ A' hív Kir. Biz-
tos eljárta hivatalos és keresztyéni kötelessé-
gében. 'S Bécsbe felmenése után eggyé-
hány héttel ezt írta B. Józsikának : „A' Csá-
szár Ő Felsége kétszer olvastatta - fel Özvegy
Götfly Lászlóné' keserves Instántiáját, és
mind a' kétszer könnyeket ejtett - ki szána-
kozó, kegyes szemeiből!“ — Ennek az em-
lített Kérőlevélnek foglalatja, úgy hiszem,
a' Császári Királyi Kabinét' akkori Jegyző-
könyvébe befogott iratni.

